

SZAKDOLGOZAT

Erdélyi Viktória

2020

Budapesti Corvinus Egyetem
Kommunikáció és Szociológia Intézet
Szociológia és Társadalompolitika Tanszék

Homofóbia mértéke a magyar oktatásban a XXI. században

Készítette: Erdélyi Viktória
Szociológia szak
Esélyegyenlőségi specializáció
Szakszeminárium-vezető:
Elekes Zsuzsanna

Absztrakt

Ez a dolgozat a Melegség és megismerés (MM) c. program eredményességének vizsgálatát tűzte ki célul. Ez két LMBTQ szervezet közös iskolai nem-formális nevelési programja, melynek célja a fiatalokkal való beszélgetés a melegségről a tévhitek és félelmek mérséklésének érdekében. A fő hipotézisem az, hogy a programban résztvevők véleménye pozitív irányba változik, és a diákok nyitottabbá válnak a téma iránt. A kvalitatív módszereim az LMBTQ szervezetek munkatársaival, meghívó tanárokkal, és egy egyetemi diákszervezet vezetőjével készített mélyinterjúk, valamint két fókuszcsoportos beszélgetés, külön LMBTQ és külön heteroszexuális vállalkozó szellemű egyetemistákkal. Két szinten vizsgáltam az LMBTQ emberek helyzetét az oktatásban: egyrészt a közoktatásban, amihez kapcsolható az MM program, másrészt fontosnak tartottak az egyetemi helyzetet is vizsgálni, hiszen ez a közoktatásnak a következő lépcsője, és ott más tapasztalatok láthatóak a kisebbség helyzetét illetően. Ami egyértelműen megállapítható a dolgozatom mindkét részéből, hogy a kutatások és az alanyaim véleményeik szerint a magyar LMBTQ emberek helyzete sokat változott pozitív irányba az EU-s csatlakozásunk óta. Az eredményeimből egyértelművé vált az, hogy a fiatalok, a magas végzettségűek és a nagyvárosiak nagyobb fokú toleranciával mutatkoznak a melegekkel szemben. A negatív politikai reakciók ellenére, a Melegség és Megismerés program sikeresnek minősül, mert el tudják érni a célközönségüket, és nyitottan beszélni a „máságról”, hiteles információt közvetítve a témában, ezzel elosztva a tévhiteket.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. Elméleti háttér	2
2.1. Fogalmak tisztázása	2
3. Diszkrimináció felmérése 2007-2019 közötti időszakban	4
4. Diszkrimináció az oktatásban	8
4.1. Az LMBTQ emberek iskolai tapasztalatai	9
4.2. LMBTQ diákok heteroszexuális diákok szemszögéből.....	11
4.3. LMBTQ téma az oktatásban: a tanárok és tanárszakosok szemszögéből.....	12
5. Lehetséges megoldás: Melegség és Megismerés program.....	14
6. kutatás a melegség és megismerés programról, valamint a diszkriminációról ...	17
6.1. A kutatás módszertana	18
6.2. Interjúk	19
6.3. Fókuszcsoportok	29
7. Következtetések	36
Hivatkozások	39
Mellékletek.....	41

1. BEVEZETÉS

Egész Európára tekintve, azt látjuk, hogy az első ország, amely engedélyezte az azonosnemű házasságot Hollandia volt, és ez csak 2001-ben történt meg (Takács – Szalma, 2014). A mai napra már 16 EU-s országban fogadták el az azonosneműek házasságát, és Magyarország még nem tartozik közéjük. Az LMBTQ közösség helyzete hazánkban mindig is nehéz volt. Országunkban annyi változás történt az EU-s csatlakozás óta, hogy 2009-ben a magyar kormány engedélyezte az élettársi bejegyzést két azonos nemű ember között, ami már egy előrelépést jelentett (Takács, 2011).

Azért foglalkoztat engem az adott téma, mert a LMBTQ közösség egyre láthatóbbá válik, és pont ezért az ellen tüntetők is hangosabbak. Érdekes figyelni ezeket az összefüggéseket, erre egy jó példa a Coca Cola reklámkampány, amely plakátokat helyezett ki meleg párok ábrázolásával, és ez hatalmas ellenállást váltott ki a kormánypárti politikusokból, akik azzal érveltek, hogy ez sérti a gyerekek mentális egészségét, így ezért be is perelték a vállalatot. Egy fideszes képviselő, Boldog István nyíltan osztotta meg a felháborodását a követőivel, mondván, hogy míg nem szedik le a plakátokat, addig nem vásárol Coca Cola terméket (Vaskor, 2019). Ez az incidens rámutatott arra, hogy Magyarország még messze áll az elfogadástól. Ez egy elég friss botrány, de ide tartoznak az egyes magyar politikusok homofób megnyilvánulásai is. Több példa is volt erre, az egyik legjellegzetesebb talán a Kövér László politikustól származó megjegyzés volt, mikor azt fejezte ki, hogy a pedofilok egyenlők az örökbefogadást követelő melegekkel, és nem tekintette a homoszexuálisokat egyenrangúnak a többi magyar állampolgárral (Dull, 2019). Tehát az LMBTQ téma elég aktuális manapság, ezért úgy gondolom, hogy érdemes vele foglalkozni. „Annak ellenére, hogy Magyarországon az elmúlt két évtizedben jelentős lépések történtek az LMBT-emberek jogegyenlőségének megteremtése terén, az érintettek számára továbbra is mindennapos tapasztalat az élet számtalan területén megjelenő diszkrimináció, a szembesülés a többségi társadalom előítéleteivel, a melegek elleni erőszakra buzdító gyűlöletbeszéd, és az ennek következtében egyre gyakoribb erőszakos támadások” (Tardos et al.,2013:76).

Azért szűkítettem le az oktatás témakörére a dolgozatot, mert ez egy jól megfogható témakör, ha akár vesszük a Melegség és Megismerés programot, amelyről sokat lehet olvasni, és egyre népszerűvé válik a középiskolák, egyetemek és cégek körében.

A dolgozatom központi kérdése: Változik-e a „Melegség és megismerés” iskolai programban résztvevők homoszexualitásról alkotott véleménye? Emellett, olyan problémákat és kérdéseket próbálok feszegetni, mint például: Vajon milyen mértékben nyilvánul meg a homofóbia hazánkban az EU-s csatlakozásunk óta? Ebben milyen szerepe lehet az oktatásnak? Azok a szervezetek, amelyek próbálják átadni a társadalomnak a melegségnek a fogalmát tabuk és sztereotípiák nélkül, azok vajon mennyire tudják elérni céljukat a XXI. századi Magyarországon?

Az LMBTQ emberek közül leginkább a melegekre (férfiakra és nőkre) fogok fókuszálni, mivel az viszonylag megfogható és ismert fogalom. Egyrészt, így jobban tudtam lehatárolni a kutatási témámat, másrészt több kutatás irányul kifejezetten a homoszexuális emberek vizsgálatára, ez a szakirodalmak keresésénél is feltűnt, így célszerűbbnek találtam elindulni ebbe az irányba. Ettől függetlenül, szerintem fontos lenne foglalkozni azokkal is, akik az LM (Leszbikus és Meleg) utáni betűket képviselik, hiszen minél kisebb a láthatóságuk, annál kisebb ismerettel rendelkeznek a társadalom tagjai, és annál valószínűbb az előítéletek és gyűlölet kialakulása.

A dolgozatom első felében, az elméleti részben tisztázni fogom az LMBTQ és a homofóbia fogalmakat. Utána bemutatok néhány statisztikát arról, hogy az EU-s csatlakozásunk óta milyen mértékben nőtt/csökkent a melegség elfogadása Magyarországon. Ezt követően nyújtok egy kis elméleti háttért a melegség megjelenéséről és ennek kezeléséről az oktatási intézményekben (iskolák, egyetemek). Ezután következik a „Melegség és megismerés” program bemutatása, amit majd a dolgozatom második fele követi, ahol leírom a saját kutatásomnak eredményeit. Kitérek külön a mélyinterjúkra, illetve a fókuszcsoporthoz beszélgetésekre. Végezetül, következtetéseket vonok le, az elméleti háttérből és a kutatásomból gyűjtött információból.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

2.1. Fogalmak tisztázása

Az LMBTQ+ a Leszbikus, Meleg, Biszexuális, Transzexuális és Queer rövidítése. A pluszjel a végén azt jelenti, hogy ezek csak a leggyakoribb identitásokat jelentik, holott vannak ennek árnyalatai is, azaz pl. interszexuálisok, pánszexuálisok, aszexuálisok stb. Az LMBTQ+ kategóriába soroljuk azokat a személyeket, akiknek a szexuális

orientációjuk és/vagy nemi identitásuk eltér a heteroszexuálistól. Szociológiai megfogalmazással élve, ez a közösség egy szexuális kisebbség, akiket valamely, „biológiai vagy társadalmi nemükkel, illetve szexualitásukkal kapcsolatos észlelt jellemzőik révén szociális státuszukban, illetve akár civil jogaikban is relatív megfosztottság, kollektív diszkrimináció és kulturális-ideológiai elnyomás jellemez egy adott társadalomban, illetve kultúrában” (Kis, 2010:40). A „másságuk” miatt sok esetben kirekesztik őket a társadalomból, mert nem felelnek meg a társadalmilag elfogadott normáknak. „Az LMBT címszó alá politikai okokból besorolható egyének között jelentős különbségek adódhatnak identitásuk, életmódjuk vagy egyéb jellemzőik tekintetében, fő egyesítő erejük társadalmi kisebbségi csoporttagságukból ered” (Takács, 2007:1).

Takács Judit (2004) a Homoszexualitás és társadalom című kötetében a homoszexualitás fogalma meghatározásához Kenneth Plummer csoportosítását veszi alapul. Kenneth négy csoportba sorolja a homoszexuálisokat: az elsőbe azok tartoznak, akik „pillanatnyilag homoszexuálisok”, azaz csupán egy adott alkalomkor és adott pillanatban érez úgy az ember, de egyébként nincs hatással az életére. A második csoportba tartozók helyzettől függően homoszexuálisok, azaz kényszerhelyzetben vannak, így homoszexuális tevékenységet folytatnak, de normál körülmények között nem tennék. Ez gyakori például börtönben vagy katonaságban. A harmadik csoport tagjai kifejezetten otthon végeznek homoszexuális tevékenységet, és ez nem terjed ki társadalmi szintre, azaz nem vállalják fel nyíltan magukat. Végül a negyedik csoportba azok tartoznak, akik az életük minden területén nyíltan vállalják a nemi identitásukat és szexuális orientációjukat, nem rejtik el, sőt nyíltan beszélnek is róla, vagy próbálják kimutatni (Takács, 2004).

Akik nem az LMBTQ közösség tagjai, vagy elfogadják a „másságukat”, vagy semlegesén kezelik, vagy erősen elítélik. Az utóbbi attitűddel rendelkezőket homofóboknak hívjuk. A homofóbia kifejezés először az 1960-as évek végén jelent meg (Giddens, 2008), és „a homoszexuális viselkedések, személyek és közösségek elleni direkt negatív és ellenséges vélekedéseket, érzéseket és viselkedéseket” jelenti (Kis, 2010:43).

Takács Judit (2011) szerint a homofóbiát is lehet csoportosítani, méghozzá három csoportra lehet bontani, és mindegyik csoportnak más miatt alakul ki a homofób magatartás. Először is abból fakadhat, hogy az egyénnek volt valami negatív tapasztalata vagy konfliktusa egy homoszexuális személlyel (legyen ez nő, vagy férfi), és ebből adódóan minden homoszexuálissal szemben ilyen negatív attitűd fog kialakulni, és általánossá válik ez a negatív asszociáció. Második csoportban tartozó homofóbok azért rendelkeznek ilyen magatartással, mert a tudásuk korlátozódik a médiában és politikában

hallott dolgokra, így számukra ismeretlen, így valamilyen szinten félelmetes a homoszexualitás fogalma, ezért inkább elzárkózik tőle, azaz a homofóbia védekező mechanizmussá válik. A harmadik csoportot képviselő homofóbok szimplán azért válnak olyanná, mert „rájuk ragadt” ez a magatartás, azaz a szocializáció során vették át a környezetétől (Takács, 2011).

A pszichológiai elméletek szerint a homoszexualitás okainak feltárása nem vezet a homofób magatartás visszaszorításához, mivel ugyanúgy az az ok egy probléma lesz, amire megoldást, ellenszert vagy gyógyszert fognak keresni (Takács I., 2011).

Az LMBTQ közösség jogainak megvédése, illetve a tagjai testi-lelki épsége érdekében különböző LMBTQ szervezetek alakultak ki. Ilyen például a Háttér Társaság, amely Háttér Archivummal rendelkezik, mely tartalmazza az LMBTQ emberek jogait és számos más ilyen témában írt könyveket, cikkeket, magazinokat. Ez a szervezet rendelkezik Lelkisegély Szolgálattal is, valamint van HIV/AIDS-megelőzés programjuk is (Nagy, 2013). Kifejezetten a leszbikus nők által létrehozott Labrisz Leszbikus Egyesület, amely 1999-ben alakult, a feminizmus ellen harcolnak, illetve védik a leszbikus nők jogait. Vannak vallásos meleg szervezetek is, mint például a Keresztények a Melegekért, Mozaik Közösség, Szimpozion. Illetve, van egy Dél Alföldi Meleg Baráti Kör, amelyet vidéken hoztak létre, így ez adott ihletet a szervezetek vidéki terjeszkedéséhez is (Tóth, 2013).

3. DISZKRIMINÁCIÓ FELMÉRÉSE 2007-2019 KÖZÖTTI IDŐSZAKBAN

Ebben a fejezetben röviden összehasonlítom a melegek helyzetét 2007-ben, egy részletes kutatás alapján, és 2016-ban, egy európai országokat átfogó empirikus kutatás eredményei támaszkodva. Emellett, az Egyenlő Bánásmód Hatóság (EBH) megbízásából a Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézete – MTA 2010-2019 projektjét fogom ismertetni röviden, amiben jól láthatóak a magyarok attitűdváltozása a melegek elfogadása kapcsán. Csak a főbb pontokat fogom kiemelni, mivel a dolgozat fókuszában az oktatás van, amiről bővebben beszélek majd a következő blokkokban.

Az LMBT társadalom kirekesztettségének felmérése az MTA Szociológiai Kutatóintézet végezte 2007-ben, amelynek eredményei a Takács Judit – Mocsonaki László – P. Tóth Tamás (2007) A leszbikus, meleg biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon című kutatási zárójelentésében kerültek világra. A Háttér Társaság a Melegekért szervezettel, illetve a Labrisz Leszbikus Egyesület közreműködésével történt meg a felmérés. A minta 1122 főből állt.

Az eredmények azt mutatták, hogy az érintettek kirekesztettségének problémája főleg a társadalmi megkülönböztetésnek negatív aspektusaiból és attitűdökből ered. A kérdezettek mintájából az tűnt fel, hogy több a férfi, a magas végzettségű és nagyvárosi. Ez azzal magyarázható, hogy a férfiak jobban nyilvánulnak meg az ilyen fajta felmérésekben és aktívabbak ilyen téren, mert alapvetően több sérelmet kapnak és jobban vannak kirekesztve a nőkhöz képest. A nagyvárosiak többsége meg a nagyvárosi toleranciával magyarázható. Kisvárosokban jóval elítélőbbek az emberek a melegekkel szemben, így az ott élők kevésbé hajlamosak megnyilvánulni és őket nehezebb felkeresni. Továbbá az eredményekből az derült ki, hogy a megkérdezett személyek leginkább a heteronormatív kulturális imperializmus dominancia miatt vannak kirekesztve, ami az jelenti, hogy a társadalmilag meghatározott uralkodó elvek láthatatlanná teszik az egyén elveit és megakadályozzák a saját csoportjához való hozzátartozását, emellett az egyént a sztereotípiákra épülő látásmód szerint ítélik meg. Ez a séma nagyon jellemző a magyar társadalomban, így a válaszadók háromnegyede saját bevallása szerint a hátrányos megkülönböztetést szenvedett csoporthoz sorolta magát (Takács et al., 2008). Emellett, rendszerszerű erőszak áldozataivá is válhatnak, csupán az LMBT-mivoltuk miatt.

A kutatásban az LMBT-személyeket érő diszkrimináció fő színtereit is vizsgálták. Érdekes volt megfigyelni azt, hogy a leszbikus nőket jobban érte a családon belüli diszkrimináció, mint a meleg férfiakat, míg a középiskolában előforduló diszkrimináció ennek az eredménynek a fordítottját mutatta: itt a fiúk voltak nehezebb helyzetben. A munkahelyi diszkrimináció gyakrabban a 40 évnél idősebb férfiak tapasztalták, mint a fiatalabbak. A diplomával rendelkezők és Budapesten élők nagyobb megkülönböztetésnek voltak kitéve akár média világában, akár politika terén, mint a vidékiek és alacsonyabb végzettségűek. A válaszadók 54 százaléka nyilatkozott arról, hogy diszkriminációt érzékelt egy politikus homofób megnyilvánulása miatt (Takács et al., 2008).

Az LMBT közösség általános problémája a társadalmi „láthatatlanság”. Az érintettek többsége, saját bevallásuk szerint elfedik a valódi identitásukat, mert nem akarják vállalni a kirekesztés kockázatát. Viszont így be kell bújniuk a „heteró burokba”, ami nem élvezetes, természetellenes és megalázó számukra, így rontja a lelki, de akár a testi egészségüket is. De ha megnyílnak és felvállalják magukat, akkor sem vannak jobb helyzetben, mert automatikusan el lesznek ítélve a társadalom által, és ugyanúgy veszélyeztetett és stresszes az életük (Takács et al., 2008).

A válaszadók 36%-a említette a családon belüli diszkriminációt, 42%-a nyilatkozott a baráti körben elszenvedett diszkriminációról. Ezen kívül az adott kisebbséghez tartozó személy folyamatos diszkriminációnak van kitéve munkahelyét, médiában, közhelyeken, jogrendszerben (Takács et al., 2008). A középiskolákban megnyilvánuló kirekesztés is nagymértékű, de erről bővebben lesz szó a következő blokkban.

Egy másik kutatás, mely a budapesti Political Capital Institute által kidolgozott Jobboldali Extremizmus Index (DEREX – Demand for Right-Wing Extremism) alapján, az ESS 2003–2009 közötti adatok feldolgozásával készült, rámutatott Magyarország homofób jellegére. A „Diszkrimináció az Európai Unióban 2008” (Special Eurobarometer 296) eredményei azt mutatták meg, hogy akinek van LMBTQ ismerőse, az kisebb eséllyel lesz elutasító, viszont „Magyarországon a homoszexuálisoké volt a második leginkább elutasított csoport a romák után, valamint az EU-átlag és a magyar adatok közti eltérés a homoszexualitás megítélésében volt a legjelentősebb” (Tardos et al., 2013:15). 2010-ben nem változott ez az attitűd. A teljes mértékű elutasítás a 2010-es adatok szerint a lakosság 35%-ra volt jellemző. 2013-as eredmények szerint ez a szám 29%-ig csökkent. Megfigyelhető, hogy a fiatalok és a magas végzettséggel rendelkezők voltak a legtoleránsabbak, míg az idősek és az alacsonyvégezettségűek a legkevésbé.

A 2016-ban megjelent európai országos kutatásban, Takács Judit és Szalma Ivett, 2002-2016 között vizsgálták az országok tolerancia szintjét a melegekkel szemben. Összesen 30 ország, és ebből 334,209 állampolgár vett részt. Egy ország-csoport indikátor segítségével elosztották az országokat hat felé, azzal az érvel, hogy bizonyos országok állampolgárai hasonlóan vélekednek a melegekről, így egy csoportba kerülnek. Magyarország, Horvátországgal, Észtországgal, Cseh Köztársasággal és Szlovéniával együtt a posztoszocialista országok csoportjában került, melyek rendelkeznek olyan jogszabályokkal, amelyek biztosítják a civil társadalmi partnerség valamilyen formáját az azonos nemű párok számára. A 2016-os eredmények azt mutatták, hogy Magyarországon a „Melegek és a leszbikusok szabadon élhetik saját életüket, ahogy akarják” kijelentésre adott reakciók 5-ös skálán elérték a 3. számot, ami egyfajta semleges attitűdöt fejez ki. De ennek ellenére, a többi országhoz képest, hazánk a 3-ik legelutasítóbb országok közé tartozott, Oroszország és Litvánia után. A nők, a fiatalok és a magas végzettséggel rendelkezők mutatkoznak nagyobb toleranciával. Ugyanilyen attitűd jellemző azokra a polgárokról, akik nagyobb elégedettséggel rendelkeznek az országukban folytatott demokratikus intézkedésekkel. A vallásos résztvevők negatív véleményeket fogalmaznak meg.

A 2019-ben végzett, az Egyenlő Bánásmód (EBH) kutatásának negyedik hullámából az tűnik fel, hogy a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés bár nem szerepel az elsők közt, viszont, ami érdekesség, hogy a férfiakat jobban érinti, mint a nőket: a férfi érintettség aránya 3,9%, míg a nőké 3,2%. Egy másik, történet mesélő (vignetta) módszer alkalmazásával, négy történetet mutattak be a résztvevőknek, közülük az egyik egy meleg tanár története volt, mely aggodott, hogy a szexualitása miatt elbocsájtják. A kérdezetteknek meg kellett válaszolni, hogy helyesnek tartják-e azt, hogy egy meleg tanár van az iskolában. Az eredmények azt mutatták, hogy a saját megítélésük alapján, a válaszadók kétharmada szolidáris megoldást kínáltak az esetre. Kiemelném, hogy megint csak az a tendencia vezet, miszerint nagyobb arányban a fiatalok mutatták ezt a fajta attitűdöt. Valamint a végzettség növekedésével, nő a tolerancia mértéke is.

Ami igazán meglepő volt az EBH 2010, 2013, 2017 és 2019 összehasonlító táblázatában, hogy a mindennapi életben okozó nehézségekre vonatkozó kérdésre, a szexuális irányultság, mint egy hátrány jellemző indikátor 2019-re 0,0%-ot mutatott, míg 2017-ben, 0,6%-ot. 2013-ban csupán 0,1% és 2010-ben 0,2% volt ez az arány (Tábl.3). Önmagában is érdekes, hogy a többi indikátor (nem, életkor, etnikai hovatartozás) nagyobb százalékban jelentek meg. Én ezt arra vélem, hogy a melegek elutasítása leginkább a politikai téren jelenik meg, illetve a bizonyos jogok érvényesülésében, de mivel a társadalom többsége semlegesen kezeli a „másságukat”, ezért talán a hétköznapiakban ez nem jelent akkora problémát.

Az Európai Bizottság megbízásából készített 2019-es közvéleménykutatásban (Special barometer 493) jól szemléltető az EU-s országok közötti különbség az LMBT emberek diszkrimináció megjelenésének mértékében. A kutatásban 28 EU-s tagállam vett részt, és közel 27 ezer EU-s polgár. Az Európai Uniót összesítő mutató azt mutatta ki, hogy átlagban az emberek 72%-nak nem okozna problémát az, ha LMBT munkatársuk lenne. Viszont országokra lebontva megfigyelhető, hogy például Hollandiában és Svédországban ez az arány 90% felett van, míg Magyarország csak 41%-ot mutat, Románia pedig 36%-ot, Bulgária még ennél is kisebbet – 27%. Hasonló arányban figyelhető meg a véleménykülönbség abban, hogy az LMBT embereknek ugyanolyan jogokkal kell rendelkezniük, mint más állampolgároknak. Itt szintén Hollandia és Svédország nagyon magas arányt mutatnak míg Magyarország el sem éri a pozitív vélemények 50%-át.

4. DISZKRIMINÁCIÓ AZ OKTATÁSBAN

Ezt a blokkot egy valós történettel kezdeném. 2003-ban egy egyetemistát kirúgták a Károli Gáspár Református Egyetemről, mert nyíltan vállalta a melegségét. Ez nagy botrányt váltott ki, hiszen abban az évben fogadták el a diszkrimináció elleni törvényt. A Háttér Társaság a Melegekért szervezet pert indított az egyetemmel szemben, viszont nem nyerték meg az ügyet. „Az indoklás az egyház hitéletének belső ügyeként tekinti az egyetem által korábban tett nyilatkozatot a homoszexuális életvitelt élők alkalmatlanságáról a vallásstanári és lelkészi képzésre – miközben a KGRE egy közpénzzel támogatott intézmény, és az általa kiadott oklevelek államilag elismertek” (Kis, 2010:46). Ebből látszik az intézmények erős autonómiája, melybe az igazságszolgáltatás sem tud, vagy nem akar beleszólni.

Roffman (2003) felfogása szerint az oktatási intézménynek megvan a sajátos iskolapolitikája, mely két fontos komponensből áll: filozófia és közösségi normák. Roffman úgy vélekedik, hogy az iskolák sokszor nem rendelkeznek formális politikával, azaz nem dolgoznak ki a szexuális kisebbségekre vonatkozó programokat, viszont a gyakorlati politikájuk mindig és mindenre érvényes, és ez alapvetően egy dominanciát képviselő formális és informális politika.

Az iskola egy olyan intézmény, amely a gyerekek, a jövőbeni felnőttek szemléletmódját formálja. Itt tanulják meg hogyan kell gondolkodni. Furcsa, hogy míg a hagyományos konzervatív attitűd formálás dominál, addig háttérbe szorul minden, a megszokottól eltérő gondolkodásmód, így a diákok sokszor nem is hallanak a heteroszexuálistól különböző szexuális irányultságról vagy sajátos nemi identitásokról. Sokszor csak hallásból, médiából gyűjtik a legtöbbször gyűlöletre és tévhitre alapuló információt. Ezek alapján, az érintett diákok egyfajta hiányérzettel rendelkeznek, és úgy érzik nem tartoznak sehova. Már egész korán deviánsnak tekintik magukat, és nem értik mi velük a baj. McLean – O’Connor (2003) szerint szükséges lenne az heteroszexuálistól eltérő emberek megjelenítése a tantervekben, hiszen ezáltal a tanulók látóköre bővülni fog és érthetőbb lesz számukra a különböző családformák és életformák létezése, az érintett diákok meg nem fognak „kilógni” és furcsán érezni magukat a bőrükben, illetve ez egyfajta biztatást ad a szivárványos családok, LMBT-szülők gyermekeinek.

A kerettantervekben még futólag sem jelenik meg a homoszexualitás fogalma, sőt időnként burkoltan homofób kifejezések is szerepelnek (Karsay, 2015). Erre egy jó példa az Irodalom I c. könyvben a Szapphó, leszbikus író verseinek elemzésében, Mohácsy

Károly, a tankönyv szerzője zárójelben megjegyezte, hogy: „Az egyneműek közötti szerelmet a görögök természetesnek találták – nem szabad ezt mai erkölcsi elveink szerint megítélni.” (Takács et al., 2008:33). A diákok között pedig, ha egyáltalán szóba kerül a téma, akkor valami természetellenes dologként tekintenek rá, vagy azt mondják, hogy ez betegség és bűn.

Az előző blokkban említett 2007-es MTA kutatáshoz visszatérve, az eredmények azt mutatták, hogy az LMBTQ diákok közel 93%-a mondta azt, hogy elszenvedett verbális vagy fizikai bántalmazást társaitól vagy akár tanártól is. Az iskolában uralkodó homofóbia azzal magyarázható, hogy egy kamaszkorú fejében különösen erős a két nem szerepének a megkülönböztetése és ha egy kicsit is eltér az megszokottól, akkor egyből elítélik azt (Takács et al., 2008). McLean – O’Connor (2003) azt hangsúlyozzák, hogy a homofób megjegyzések a heteroszexuális diákok felé is irányulhatnak, amennyiben nem gyakorolnak „elégé heteroszexuális” magatartást. Ez arra is felhívja a figyelmet, hogy „a tanárok többsége teljesen felkészületlen arra, hogyan tárgyalja az LMBT kérdéseket, amiben szerepet játszhatnak saját előítéleteik, tájékozatlanságuk és a tanárképzés hiányosságai éppúgy, mint az erkölcsi vagy vallásos meggyőződésükből fakadó zavarodottság, hogy miként is kellene ezeket a kérdéseket megfelelően kezelni” (Roffmann, 2000:25).

A következő három alfejezetben három szemszögből közelítem meg az LMBTQ emberek helyzetét az oktatási intézményekben: az LMBTQ emberek, a heteroszexuális diákok és a tanárok szemszögéből. Mindegyikhez egy vagy több kutatást rendeltem hozzá, ami egy szép keretet ad a helyzet megértéséhez.

4.1. Az LMBTQ emberek iskolai tapasztalatai

A nemzetközi oktatásszociológiai kutatások arra mutattak rá, hogy az iskola egy szigorúan heteronormatív intézmény (Allen, 2007). A heteronormativitás azt sugalmazza, hogy az egyetlen a társadalom által elfogadott és „normálisnak” tekintett szexuális kapcsolat a heteroszexualitás (Takács 2009). „A homofóbia alapvetően a heteronormatív szemléletre épül” (Mészáros, 2011:176).

Ebben az alfejezetben, egy 2010-es kutatás eredményeit fogom ismertetni, mely a Háttér Társaság és az MTA által volt elvégezve, és amelyben a LMBTQ diákok iskolai tapasztalatait mérték fel. Az adatgyűjtés 17 tematikus blokkra osztott diszkrimináció

színterei vizsgálata mentén zajlott, melyek között szerepelt az iskolában előforduló kirekesztés is. A kutatásban a célcsoport tagjai (összesen 2755 fő) azt állították, hogy a bántó megjegyzések akkor is negatívan érintik őket, ha nem személyük ellen irányulnak, tehát akár nem is tudják róluk, hogy ők „mások”. Emiatt, a válaszadók többsége csak az egyetemi éveik alatt mert előbújni (Karsay, 2015). A kutatás azt is kimutatta, hogy minden ötödik személyt ért diszkrimináció oktatási intézményben, ami alapján az „oktatási intézmények a harmadik leggyakoribb helyszínei a válaszadókat érő diszkriminációnak, a közterületek és a szórakozóhelyek után” (Karsay, 2015:7).

Az iskolai inzultusok többségét a diákok követik el, de a tanárok felől is érkeznek diszkriminatív megjegyzések. A hátrányos megkülönböztetés leggyakrabban a pletykálás és hazugságok terjesztésében nyilvánulnak meg, de az eredmények azt is mutatják, hogy minden negyedik válaszadó elszennvedett fizikai bántalmazást a diáktársaitól. Emellett, az is könnyen lesz kirekesztve, aki nem az ő nemi szerepének megfelelően öltözködik.

Megdöbbentő a tanárok szerepe, pontosabban annak hiánya azokban a szituációkban, mikor jelen van a diszkrimináció. Ugyanis a válaszadók azt tapasztalták, hogy a tanárok közel 60% nem tett semmit a diákok homofób fellépésének láttára. Ha meg LMBTQ téma merült fel az órán, akkor az oktatók nem tudtak hozzászólni, nem volt hozzá tudásuk. Ennek ellenére a válaszadók közel 90%-a úgy érezte, hogy a tanárok többet tehetnek azért, hogy az érintett diákok számára az iskola intézménye egy kellemesebb légkörre alakuljon.

A kutatásból kimutatható egy javulási tendencia a tantervek és iskolai anyagok tartalmában, mivel a fiatalabb generáció (20 év alattiak) csupán 56% számolt be a homoszexuális téma hiányáról, míg az idősebb generáció 65% mondta ugyanezt. Erről a témáról nem csak azért érdemes beszélni, hogy a diákok tudják, hogy ilyen emberek léteznek, hanem azért is, mert ezáltal az érintett gyerekek nagyobb valószínűséggel mernek előbújni, ami által végre teljesen ki tudnak bontakozni, és ez csökkenti az öngyilkosságok számát is az érintettek körében.

Egy újabb, 2012-ban végzett kutatásban, az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége vizsgálta az LMBT közösség tapasztalatait, tizenhét EU-s tagállamban. Egész pontosan 93 079, leginkább 18-24 közötti LMBT személy vontak be az elemzésbe. Az eredményekből kiderült, hogy a válaszadók 70%-a nem merte nyíltan felvállalni a sexualitását, és tizből nyolc válaszadó már tapasztalta azt, hogy szemeláttára fizikailag vagy verbálisan zaklattak egy LMBT diákot (FRA, 2013). A kutatás LMBT polgárainak negatív iskola tapasztalatait jól szemlélteti a Táblázat 1.

4.2. LMBTQ diákok heteroszexuális diákok szemszögéből

Takács István Károly egy kutatást végzett 2008-2009-ben Szegeden, mely a homofóbia iskolai megjelenését tűzte ki célul. A vizsgált 226 személy 14-20 éves középiskolások voltak, közülük 66% gimnazista volt, a többi pedig szakközépiskolás. 24 kérdéses kérdőívet kellett kitölteniük. Az eredmények azt mutatták, hogy a diákok legtöbbször TV-ben, újságban, baráti körben vagy családban hallnak a homoszexualitásról, és szerintük a melegség okai közé tartozik az egyéniség problémás kibontakozása, illetve az ellenkező nemmel való negatív tapasztalatok. A rossz családi háttér került a harmadik helyre, az okok felsorolásában. De fontos kiemelni, hogy nem volt olyan diák, aki egyértelmű választ jelölt be, tehát bizonytalanok voltak a választásukban. Arra a kérdésre, hogy „Hallottátok, hogy Péter meleg?” érdekes módon a többség semlegesen reagált. Megfigyelhető az is, hogy az egyértelműen pozitív reakciókat adók többsége a lányok voltak, míg a fiúk elutasítóbbak voltak ilyen szempontból. Ez a tendencia látható annál a kérdésénél, hogy örülnének-e egy meleg ismerősnek a baráti körükben. Itt szintén a fiúk inkább negatív választ jelöltek be. A „Milyen jogokat adnál a melegeknek?” kérdésre meglepően sokan magas toleranciát mutattak, és bejelölték az élettársi kapcsolatra vonatkozó szabály létrehozását, illetve a házasságot is engedélyezték volna, bár erre már csak feleannyi megerősítés érkezett. Ami még látható volt az eredményekből, hogy a gimnazisták kevésbé voltak elutasítóak, mint a szakközépiskolások. (Takács I., 2011).

Bemutatnék egy másik kutatást, melyet Rédei Dorottya 2009-2011 között végzett és csoportos félig strukturált interjúkat készített 54, magukat heteroszexuálisnak tartott diákokkal, akik egy fővárosi szakközép- és szakiskolában tanultak. Mindegyiknek alacsony végzettséggel rendelkező szülei voltak. A szerző azt tapasztalta, hogy a homoszexualitás témája nagyon erős érzelmeket kavart fel a diákokban: a fiúkban erős undort, de főleg a meleg férfiak iránt; a lányok ilyen szempontból egy fokkal megértőbbek és elfogadóbbak voltak, főleg azzal érvelve, hogy a hasonló emberek jobban értik meg egymást. A fiúk negatív hozzáállása Rédei (2011) Judith Butler nemi szerep (gender) performativitás elméletére hivatkozva magyarázza, miszerint a nemi identitás fenntartása érdekében az embereknek a társadalmilag elfogadott nemi szerep keretekhez kell alkalmazkodnia. Így tehát, mikor a fiúk „buzizzák” egymást, akkor ezzel a performativitás verbális jellegével megerősítik a saját heteroszexualitásukat, és kimutatják, hogy ők a „normálisak”, és nem fogadják el az ettől eltérő viselkedést (Rédei, 2011). A másik magyarázat erre az lehet, hogy a fiúk veszélyeztetve érzik magukat, és

nem akarnak melegek lenni. Azért alakul ki bennük ez a félelem, mert egyértelműen bekategorizálják a melegséget és a heteroszexualitást, azaz nem gondolják, hogy lehet valami köztes, valamint, hogy a szexualitás egy olyan tényező, ami változhat az élet során. Az élet során változó szexualitást nevezünk szexuális fluiditásnak (Rédai, 2011). De a lányok is ilyen bekategorizálást mutattak. Akik személyesen ismertek melegeket, azok toleránsabbak voltak, de csak az adott személlyel szemben. Különösebben nem jár empátia azoknak, akik csak kíváncsiságból vagy divatból válnak homoszexuálissá, nem pedig így születnek. A résztvevők a „normálistól” való eltérésnek tartották a melegséget. Az alanyok a homoszexualitást pszichológiai vagy szocializációs okokban keresik, kiemelik a családtagok szerepét is, rossz párkapcsolati tapasztalatokat. Szerintük a fiúk azért melegek, mert nem volt férfi mintájuk a családjukban, a lányok meg azért leszbikusok, mert sok szenvedés vagy akár nemi erőszak érte őket és ezért elfordultak a férfiktól. (Rédai, 2011).

Végezetül, egy főiskolai kutatást is be szeretnék mutatni, melyre 2010-ben került sor, Lányi Katalin vezetésével a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi és Vendéglátóipari Karán (BGF KVIK). Összesen 212 hallgató vett részt, melyből 74%-a férfi volt és 26% nő. A résztvevők közel fele városokból jött, csupán 21% volt fővárosi, a többiek pedig kisközségekből származtak. Az eredményekből csupán egy érdekes megfigyelést szeretnék kiemelni, ami az fentebb bemutatott kutatásokból is feltűnt: a férfi-női attitűd különbségei. A válaszadóknak sorrendbe kellett állítani a kisebbségi csoportokat aszerint, hogy kit tartanak a legelutasítandóbbnak. A kérdezettek közül a nők a romákat rakták első helyre, ami megegyezett a férfi csoport sorrendjével is, viszont a második helyre a férfiak a melegeket rakták, míg a nőknél a melegek a negyedik helyen szerepeltek, muzulmánok, kínaiak és zsidók után. „A nők szignifikánsan elfogadóbbnak mutatkoznak, mint a férfiak: míg a férfiak 48%-a teljesen elutasító, addig a nőknél ez az arány csak 9%. Teljes elfogadással jellemezhető a nők 66%-a, míg a férfiaknál csak 17%-ról mondható el ugyanez” (Lányi, 2011:171).

4.3. LMBTQ téma az oktatásban: a tanárok és tanárszakosok szemszögéből

Mészáros György (2011) által ismertetett empirikus kutatást fogom bemutatni ebben az alfejezetben, amely a „Diversity in Europe: A Four-Nation Study on Homophobia and Fundamental Rights” nemzetközi kutatás keretében készült, a tanulmányban pedig a

fókusz a magyarországi eredményeken van. A magyarországi felmérés 11 fókuszcsoporthos interjú lejegyzett szövegére épül. Az interjúalanyok közül 20 fő heteroszexuális tanár vagy tanárszakos hallgató, és 33 fő LMBTQ személy (közülük csak egy tanár).

Az eredmények szerint a fókuszcsoporthoz résztvevői egy véleményen vannak azzal kapcsolatban, hogy az LMBT tematika nem jelenik meg az iskola intézményében. Az egyik résztvevő megfogalmazása szerint:

„Kérdező: ...azt mondd, hogy az iskola nem melegbarát vagy melegkompatibilis környezet?

Gáspár: [...] Nem lehet azzal megbarátkozni, amiről szó nincsen”. (Gáspár, LMBT)” (Mészáros, 2011:178).

A résztvevők szerint nagyban a tanáron múlik a téma megjelenése az órákon. A válaszadók szükségesnek tartják a melegség témájának „láthatóságát”, és ezt három okkal magyarázzák: az első ok szerint, mivel a diákok között, a családban és a médiában is beszélnek erről, ezért szükséges a hiteles információk átadása a tanárok felől, hogy ne a tévhitek és sztereotípiákra épüljön fel a diákok tudása; a második ok szerint a nagyobb tolerancia érdekében fontos, hogy az LMBTQ kisebbség egy ismert téma legyen mindenki számára; a téma megjelenése különösebben fontos a témában érintettek számára, mert így kevésbé érzik magukat kirekesztve. Az utolsó szempontot, érdekes módon csak az LMBTQ fókuszcsoporthoz hozták fel ötletként. A kutatók egyfajta feszültséget éreztek a pedagógusok fókuszcsoporthoz, és ezt azzal magyarázták, hogy valószínűleg a résztvevők úgy vélekedtek, hogy nem mondhatnak negatív véleményt, mert az homofóbiának fog minősülni, de ez nem megengedett egy egyetemi közösségben, az elfogadó attitűd az elvárás.

Mindkét csoport résztvevői az általános iskola utolsó éveire, illetve a középiskola éveire voksoltak, a korcsoportban megfelelő, a szexualitás témakörre felkészült diákok körében való LMBTQ téma bevonásában. Ami szintén, egy nagyon jellemző vélemény volt, hogy a témát csak távolságtartó módon kell bemutatni, és nem alkotni személyes véleményt, mert sok esetben vitatható és ellentmondásos a melegség témaköre. Egy másik érv emellett, az erőltetéstől való félelem, azaz, ha túl sokat beszélnek a témáról, akkor megfordul a kocka és az ellenkező hatást éri el. Emellett, olyan vélemény is hangzott el, miszerint semmiképpen sem szabad úgy beszélni a melegségről, mintha ez egy „követendő” életmód, mert ez befolyásolja a diákok szexualitását.

Fontosnak tartom kiemelni a kutatásnak azt a részét, mikor az LMBTQ tanárokról volt szó. Mindkét fókuszcsoporthoz résztvevői, szinte kivétel nélkül egyetértettek abban, hogy jobb, ha a tanár nem vállalja fel nyíltan a szexuális orientációját, sőt a magyar közoktatásban ezt szinte lehetetlennek tartják. Viszont, ha egyetemről van szó, itt már lazábban kezelik ezt a kérdést, főleg azért, mert ismernek is felsőoktatásban dolgozó meleg tanárokat. „Az a perspektíva is csak elvétve jelenik meg, hogy az LMBT tanár jó modell lehet az LMBT diákok számára” (Mészáros, 2011:185). Ráadásul, a pedagógus csoportban, mert az LMBTQ csoportban ez fel sem merült.

A tanárok csoportjában azt vallják a résztvevők, hogy nincs elég kompetenciájuk abban, hogy megfelelő ismereteket nyújtsanak a melegség témájában, és nem tudnák kezelni a különböző szituációkat, akár ha például egy diákjuk „coming out”-ol nekik. A tanárok közül volt olyan, aki kompetensnek találta magát, viszont azt mondta, hogy az oktatási intézmény nem áll készen arra, hogy ilyen témákról nyíltan beszéljenek. A hallgatói csoport résztvevői pedig pont, hogy elvárják, hogy a tanárnak több kompetenciája legyen ilyen téren.

A meleg tanárok csoportjában kiderült, hogy az egyik tanár meghívta az MM programot, és pozitív tapasztalata volt vele kapcsolatban, illetve a kollégáinak is tetszett, és ők is mondták, hogy meg fogják hívni.

5. LEHETSÉGES MEGOLDÁS: MELEGSÉG ÉS MEGISMERÉS PROGRAM

Kis Kata (2010) az egyik cikkében olyan ajánlásokat fogalmazott meg a homofóbia csökkentése érdekében az oktatási intézményekben, mint például egy-egy iskola LMBT-politikájának azonosítása, szabályrendszerének megalkotása és annak érvényesítése; a szabadabb öltözködés engedélyezése annak érdekében, hogy a mindenki azt viselje, amit szeretne, nemtől függetlenül; a tanároknak szóló tolerancia és ismeretterjesztő tréningek szervezése, hogy minden nehéz és kellemetlen helyzetet irányítás alá tudják venni, illetve legalább egy olyan dolgozó munkatársat, aki kompetens az LMBT-ügyekben, és akihez fordulni lehet bármilyen felmerülő problémával. Emellett, a diákok számára is érdemes szervezni toleranciára és kisebbségre fókuszáló kulturális programokat.

A Kis Kata elméletének egy gyakorlatias példa a Melegség és Megismerés program, amely 2000-ben indult el és még a mai napig is sikeresen működik. A programot a Labrisz Leszbikus Egyesület kezdeményezte, majd 2007-ben csatlakozott a Szimpozion Klub. „A kezdeményezést a PHARE Demokrácia mikroprojektje támogatta. A támogatás magában

foglalta két feminista műhelybeszélgetés, valamint a pedagógus szakmának és a nagyközönségnek rendezett három beszélgetés és az órák tartásának költségét” (Solymár, 2002:121). A munkacsoportot a kezdetekben Hatfaludi Judit irányította, maga az ötlet megvalósítása pedig egy amerikai oktató program a magyar sztenderdekhez való alkalmazása révén jött létre. A program indítása negatív politikai reakciókat kapott. A MIÉP-frakció parlamenti képviselője, Erkel Tibor az MM programról ilyen véleményt fogalmazott meg: „inkább közelít a szexturizmust is szolgáló kerítéshez”. Továbbá az igazgatókhoz fordult, mondván, hogy ha kapnak levelet a programtól, akkor elég bölcsek lesznek ahhoz, hogy a kukába dobják azt. És ezen kívül még sokféle támadást érte a szervezőket, de ennek ellenére, az oktatási miniszter nem akadályozta meg a program működését, annyit mondott, hogy az iskolában zajló tevékenységekért az igazgató a felelős, illetve, hogy csak megfelelően képzett, diplomás tanárok tarthatnak órát. Az igazgatók elé pedig olyan kijelentéssel állt ki, amely sugalmazza, hogy a program meghívása szabálysértésnek minősül. Ebből kifolyólag, a program szervezők számára fontos, hogy az ilyen típusú programok elismerést kapjanak az Európai Uniótól, mert ennek eredményeképpen a program hazai legitimációja is szóba kerülhet (Solymár, 2002).

Az ítélezések ellenére, a program évente több mint 30 iskolától kap meghívást, így ezer vagy annál több diákot is el tudnak érni. A program célja a melegséghez kapcsolódó tévhitek eloszlása. Ez egy érzékenyítő program, mely bemutatja a melegség hitelességét és mivoltát az órartartók személyes megosztásain keresztül, melyek nyilvánvalóan LMBTQ személyek. A szervezők célcsoportja a kezdetekben a középiskolások voltak, hiszen abban a korban már a gyerek kezd szexuális vonzalmat érezni, viszont még nem igazán vannak előítéletei és nyitott a hiteles tudás befogadására. Ma már egyetemekre és cégekhez is eljut a program, illetve tanárképzéseket is szoktak szervezni, a tanárok érzékenyítése érdekében, hiszen „a tanár felelőssége, hogy azonosan kezelje a bontakozó szerelmeket, legyenek azok hetero- vagy homoszexuálisak, és elejét vegye a társak felől érkező csúfolódásnak, bántalmazásnak” (Rédai, Kövesi, 2018:44). Emellett, sok más szerepe van a tanárnak, mert ő a felnőtt, aki gyerekek között van, és neki kell példát mutatni a helyes magatartásra. Viszont, ahogyan már láttuk a fentiekben bemutatott kutatásokban, a tanár vagy nem tesz semmit, vagy megerősíti a homofób diákok viselkedését azzal, hogy ő is homofób magatartást gyakorol.

„Az iskolai csoportok között gyakori, hogy sok diák számára a Melegség és megismerés program önkéntesei jelentik az első látható, önmagukat felvállaló meleg személyekkel

való találkozást” (Lányi, 2011: 174). Számos kutatás kimutatta, hogy a középiskolásokat érdekli a melegség témája, és ezt megerősítik az MM program órartartói is, akik nagy aktivitást és érdeklődést tapasztalnak az órákon a diákok felől. Mégis Mészáros (2011) azt állítja, hogy a tanárok körében a gyakori vélekedés szerint nem kéne bevonni az LBMTQ témát az oktatási anyagokba, ami talán azért lehet, mert sok heteroszexuális ember a homoszexualitást szex konnotációként fogja fel, holott a meleg párok ugyanúgy lehetnek szerelmesek, alakíthatnak családot és szervezhetnek közös kirándulásokat, mint a heteró párok.

Sikeresnek tekinthető-e az MM program?

Erre a kérdésre nehéz válaszolni, hiszen nehezen mérhető a program sikeressége, mivel ez sok esetben a korosztálytól, településtől és a résztvevők tájékozottságától függ. Leginkább a dolgozatom második felében boncolgatom ezt a kérdést, ahol az MM munkatársaimmal folytatott interjúkban elmélkedünk ezen. Viszont egy lehetséges válaszként vagy inkább pozitív példaként szolgálhat Lányi Katalin (2011) esettanulmánya, melyben bemutatja a BGF KVIF felsőfokú szakképzésén tanulók a homoszexualitásról alkotott véleményeiket a Melegség és Megismerés program foglalkozása előtt és utána. A kérdőíveket 21 férfi és 59 nő töltötte ki, összesen 80 fő. Az eredmények azt mutatták, hogy a férfiak körében jóval alacsonyabb lett teljesen elutasítók száma (46%-ról 10%-ra), a teljes mértékben elfogadók száma pedig növekedett: 11%-ról 24%-ra. A nőknél is változások következtek be: az elfogadók körében 14%-al növekedett az arány (64%-ról 78%-ra), az elutasítók pedig csak kis számban voltak (2%), míg a foglalkozás előtt 8% volt még (Tábl.2). „A program végzett hatásvizsgálata azt mutatta, hogy a melegiek elfogadása tekintetében azonnal kimutatható növekedés következett be” (Lányi, 2011:174).

Szakirodalom összefoglalója

Az LMBTQ személyek kirekesztettségének problémája főleg a társadalmi megkülönböztetésnek negatív attitűdjeiből ered. A tolerancia hiánya a társadalomban és az oktatásban az erős heteronormativitás dominálásával magyarázható. Az undor kifejezése leginkább a meleg férfiakra irányul, ez megfigyelhető mint az általános érintettség felmérésében, mint az oktatási intézményekben megjelenő diszkriminációban, és leginkább a heteró férfiak azok, akik gyakorolják a kifejezetten negatív attitűdöket. Ez azzal magyarázható, hogy ki akarják mutatni a férfiasságukat és jelezni a környezetüknek, hogy ők „normálisak”. Teljes mértékű elutasítást 2010-ben a lakosság 35%-a mutatott,

2013-ban már csak 29%. 2016-os adatok szerint a homoszexualitásról alkotott vélemény semlegesnek minősült. A 2019-es EBH azt mutatta, hogy a szexuális irányultság, mint egy hátrány jellemző indikátor 0,0% volt, tehát javul a helyzet. A fiatalok, a magas végzettséggel rendelkezők, a nagyobb városokban élők és a nők mutatkoztak nagyobb toleranciával a melegekkel szemben. Illetve, akinek van LMBTQ ismerőse, az kisebb eséllyel lesz elutasító.

Az oktatási intézmény a melegek diszkriminációjának harmadik leggyakoribb helyszíne. Ez a diákok elutasító szemléletmódjára és a tanárok tájékozatlanságra fogható. A tanár nem tudja kezelni a diszkriminatív szituációk, nincs megfelelő tudása, ezért inkább nem szól bele. Ennek ellenére, a kutatások azt mutatják, hogy pont a tanárok múlik, hogy milyen hangulat van az osztályban. A kutatásokban kérdezett személyek hisznek abban, hogy szükség van az LMBTQ téma megjelenésére a tantervekben, hiszen ez ad teret ahhoz, hogy a diákok hiteles forrásokból tájékozódjanak a témában, illetve az érintett diákok közérzetét méltóságát is emelik, csökkentve ezzel az öngyilkosságok arányát a homoszexuálisok körében. Az egyik kutatás résztvevői az általános iskola utolsó éveit, illetve a középiskola éveit tekintik a leghatékonyabbnak az LMBTQ téma bevonásában. Ez azért fontos, mert nem szabad hagyni, hogy a középiskolások a tévhitekből merítsenek információt vagy torzult meglátásaik legyenek, mint például az egyik interjúsorozatból kiderült, hogy a heteroszexuális diákok szerint a fiúk azért melegek, mert nem volt férfi mintájuk a családjukban, a lányok meg azért leszbikusok, mert sok szenvedés vagy akár nemi erőszak érte őket és ezért elfordultak a férfiaktól.

Ami a Melegség és Megismerés program eredményességét illeti, egy 2011-es felmérés szerint, a program foglalkozása előtt és után kitöltött kérdőívekben szignifikáns pozitív változások kimutathatóak. A férfiak körében jóval alacsonyabb lett teljesen elutasítók száma (46%-ról 10%-ra), a teljes mértékben elfogadók száma pedig növekedett: 11%-ról 24%-ra.

6. KUTATÁS A MELEGSÉG ÉS MEGISMERÉS PROGRAMRÓL, VALAMINT A DISZKRIMINÁCIÓRÓL

A kutatásom célja feltárni az oktatás szerepét a homofóbia jelenlétének az oktatási intézményekben, ezen belül főleg a Melegség és Megismerés programra fókuszáltam és annak eredményességét próbáltam mérni a mélyinterjúk, illetve a fókuszcsoportok alanyai véleményeik alapján. A fő hipotézisem az, hogy a programban résztvevők

véleménye pozitív irányba változik, és a diákok nyitottabbá válnak a téma iránt. A kutatás kiegészítéséhez és a szakirodalom alátámasztásához az interjúkban és a fókuszcsoportokban kitértem az LMBTQ emberek helyzetére Magyarországon, illetve a homofóbia jelenségére és annak okaira.

6.1. A kutatás módszertana

Az egyik kvalitatív módszerem az LMBTQ szervezetek munkatársaival, meghívó tanárokkal, és egy egyetemi diákszervezet alapítójával készített mélyinterjúk, amelyekben szó esett a homofóbia megnyilvánulásáról Magyarországon és annak okairól, az oktatás szerepéről ebben, illetve beszélünk a Melegség és Megismerés programról. Mindegyik interjúhoz külön készítettem interjúvázlatot, hiszen különböző szervezetből/iskolából/munkakörből való embereket kerestem meg, így más jellegű tapasztalataik voltak az MM programmal kapcsolatban, mert valaki óratartó szemszögéből mondta el az élményeit, valaki pedig meghívó tanárként beszélt erről, így a kérdéseket ennek megfelelően korrigáltam. Természetesen külön kérdésekkel készültem az egyetemi diákszervezet alapítójával készített interjúhoz, mert ott a diákszervezettel kapcsolatos információkra voltam kíváncsi. A meghívó tanárokkal való beszélgetéshez is külön interjúvázlattal készültem, hiszen külön akartam felmérni, hogy mit tapasztal egy középiskolai tanár az osztályban és mit egy egyetemi tanár az egyetemi órák során. A tanár interjúalanyaimat volt a legnehezebb felkeresni, mert sokan nem szívesen beszélnek a témáról, akkor sem, ha megőrzöm az anonimitásukat. Néhánynak kellemetlenséget is okozott az, mikor a tanári kar kiderítette, hogy meghívták a programot. Ezért csak egy-egy tanárt sikerült elérnem, tehát ezekkel az eredményekkel be kellett érnem.

A másik kvalitatív módszer, amit alkalmaztam, az a fókuszcsoportos beszélgetés, külön LMBTQ és külön heteroszexuális vállalkozó szellemű egyetemistákkal. Itt is szó esett a homofóbia megnyilvánulásáról hazánkban és ennek lehetséges okairól, beszélünk az oktatás szerepéről ebben, és a Melegség és Megismerés programról. A beszélgetés utolsó blokkjában eltértek a kérdéseim az alanyaim felé hiszen a heteroszexuális csoportban azt kérdeztem az alanyaimat, hogy ők és a társai hogyan viszonyultak az LMBTQ osztálytársaikhoz, az érintett csoportban pedig arra voltam kíváncsi, hogy az alanyaim hogyan élték meg az iskolai időszakukat.

6.2. Interjúk

Összesen hat darab félig strukturált interjút készítettem. Hármat személyesen sikerült lebonyolítani, a többiek pedig, a nem várt világjárvány elterjedése miatt, online került megszervezésre. A fejlett technológiának köszönhetően, az online interjúknak is megvolt a hangulata, és nyitottak voltak az alanyaim. Talán, ami hiányzott, az a szemkontaktus, ami egy interjúnál fontos szerepet játszik. Ennek ellenére, mindegyik alany őszinte volt, hosszan és pontosan válaszolt a kérdéseimre, sok példát hoztak a személyes életükből, ezeket érdekes volt meghallgatni. Sikerült sok spontán kérdést is feltennem, ami kiegészítette a kapott információt.

Elsőkörben most pár szóban be fogom mutatni az alanyaimat. A dolgozatban kitalált neveket fogok használni az anonimitás védelme érdekében.

Az egyik alanyom a Melegség és Megismerés program egyik munkatársa, aki az alapítástól kezdve benne volt a programban. Kezdetként óratartó volt, programfejlesztő, illetve képző, mert ő maga is tanár. Majd emberi jogi képzést végzett, amely olyan tudást adott neki, amit majd fel tudta használni az MM önkéntesek szuperviziójában. Jelenleg csak tanácsadó szerepet tölt be a programon belül, illetve a Civil Kurázszi nevű iskolai érzékenyítő programot koordinálja, amihez az MM-en kívül más programok is beletartoznak. Emellett, egynapos pedagógus tréningeket szervez a Szimpozion Klub egyik munkatársával.

A következő alanyom, Patrik, a Háttér Társaság egyik munkatársa, aki szintén dolgozott az MM programban 2006-2010 közötti időszakban, óratartó és hospitáló pozícióban. Jelenleg önkéntes a Háttér Archivum és Könyvtár projektben, LMBT Történelmi Hónap alprogram vezető.

Egy aktuális helyzet mérése érdekében, készítettem egy interjút egy jelenleg aktív óratartóval, Bencével, aki 2014 óta aktívan tevékenykedik a programban, felelős a belső kommunikáció, illetve a tanárokkal való kommunikálásért, és a belső programok/kampányok szervezéséért.

Készítettem interjút két meghívó tanárral, akik meghívták az MM programot az órájukra. Az egyiknek a neve Réka, ő egy egyetemi tanár, aki a Pázmány Péter Katolikus Egyetem pszichológiai intézetében dolgozik. A másik alanyom, Levente, egy középiskolai tanár, aki az Ady Endre Gimnáziumban tanít etikát és drámát.

Végül az utolsó interjúalanyom a Virág, aki az ELTÉs LGBTK diákszervezet egyik alapítója, jelenleg a HR részlegen dolgozik egy nagy vállalatnál.

Mindegyik alanyom, Bence kivételével, aki még egyetemista, diplomával rendelkeznek, és mindegyik, a meghívó tanárokon kívül, az LMBTQ közösség tagjának tartja magát.

Voltak érdekes átfedések a véleményekben, de különbségek is, meg egyéni gondolatok. A főbb gondolatokat, és érdekes kifejezéseket ebben a részben fogom ismertetni. Az interjúvázlatomban megírt blokkokat fogom használni ebben az elemzésben, beosztva a válaszokat az adott blokk témájához megfelelően. Utána külön áttérek a fókuszcsoporthoz tartozó eredményeimre.

A Melegség és Megismerés programról

Itt röviden az interjúalanyaim által elmondott információkból fogom ismertetni a programot, ezzel kiegészítem a dolgozat elméleti részében szereplő leírást, amit a szakirodalmakból merítettem.

Éva, az MM munkatársa véleménye alapján, a program célja a diákok érzékenyítése és a tévhitek elosztása. Mivel Éva a kezdetektől dolgozott a programban, ezért mesélt egy kicsit a megalapítás időszakáról. A Melegség és Megismerés program létrehozásához 6-8 emberre volt szükség. A program fenntartása érdekében az alapítók összefogtak civil szervezetekkel. Emellett, pályázatokat szoktak benyújtani, amelyeket, ha megnyerik, akkor kiadványokat tudnak szerkeszteni, szórólapokat készíteni, némi szakirodalmat összeírni, filmet készíteni.

A program célközönsége

A program indításakor a középiskolások voltak a célközönség. Azért ez a korcsoport van fókuszban (14-18), mert akkor bontakozik ki a szexualitásuk, akkor éreznek először vonzalmat. Ma a program nem csak iskolákba jár, de tanárképzéseket is szervez, illetve cégekhez is jár. A cégek, Éva szerint sokszor azért hívják meg a programot, hogy „kipipálják, hogy ez is megvolt”. A program szervezői szempontjából azért érdemes cégekhez járni, mert ők nagyobb támogatást tudnak nyújtani, hiszen a középiskolákban az óratartók ingyen dolgoznak, maximum az útiköltségek kifizetik nekik. A célközönséget legfőképpen személyes kapcsolatokon keresztül szokták elérni. A fő támogatónak tekinthető a Norvég Alap, ahol a program egyszer nyert egy közép projektet. Majd ezt a forrást megszüntette az állam. További támogatók: Society Foundation (Soros alapítvány), Európai Bizottság láthatósággal kapcsolatos projekt, Arcus Foundation. Emellett, az OSI-től is nyertek már támogatást fejlesztésre, vidéki utakra. Tervben volt szegedi, pécsi és debreceni csapat létrehozása, amely sajnos nem valósult meg. Szegeden

és Pécssett sikerült egy óratartó képzést megszervezni, de a résztvevők többsége később felköltözött Budapestre vagy kimentek külföldre, így nem tudták tovább vinni a programot.

A program felépítése és belső működése

A program úgy épül fel, hogy vannak vezetők, akik oktatóképzők, és az óratartó képzéseket bonyolítják le. Fontos, hogy a vezetőségben legyen olyan ember, aki belülről ismeri az iskolát napi szinten találkozik a gyerekekkel. Elméleti szakemberre is van szükség, aki a koordinációt végzi. Emellett, vannak akik az elméleti háttérrel biztosítják, gender kérdésekkel foglalkoznak, akik maguk is kutatók, így a megjelenésük is tudományos szempontból hiteles. És persze vannak az óratartók, akik önkéntes alapon végzik a munkájukat. Ezt az „állást” egy önkéntes képzés elvégzése után kapják meg.

Szó esett az önkéntes képzésről is. Bence mesélt annak a folyamatáról. A képzés 4 napból áll. Az önkéntesek toborzása nem túl szigorú, az egyetlen fontos szempont, hogy érintett legyen az illető. Motivációs levelet kell írnia, amit egy személyes beszélgetés követ. Majd hospitálni kell minimum 4 órán, ami tulajdonképpen az órák megfigyelését jelenti. Erről majd beszámolót kell írni. Ha ezek megvannak, akkor kezdhet bele az óratartásba. Bence számolásai alapján jelenleg 15-20 aktív óratartó van.

A tananyag, amiből az önkéntesek tanulnak az évek során állt össze, mindig bővült. Ahogy az LMBTQ közösség egyre több kifejezés kerül előtérbe, úgy a tananyagot is bővítik.

A foglalkozások felépítése

A foglalkozások kerete az emberi jogi kérdések tisztázására alapul, a melegség van fókuszban, de analógiákat szoktak behozni más kisebbségekről beszélve. Éva szerint a foglalkozás önmagában nem hoz attitűdváltás senkiben sem, viszont egyfajta gondolatmenetet elindíthat. Mindig társadalmi kontextusban közelítik meg a melegség témáját, tehát nem csak az egyén, azaz az érintett óratartónak az élettörténete van fókuszban.

Az MM órák több részből állnak, van egy fix kerete, amely változatlan: Fogalomtár (fogalmak tisztázása), Jégtörő (vicces, megmozgató játékok egy lazább légkör megteremtése érdekében), Személyes történetek (itt a két óratartó mesél az életéről). Ezután jöhetnek a kérdések, akár a személyes történetekkel, akár a fogalmakkal kapcsolatban. Az órának a menete innen a résztvevők kezében van, mert abba az irányba

vihetik a beszélgetést, amely őket jobban érdekli. Mindegyik interjúalanyom az órákon való nagy interakcióról számolt be. Bence szerint ez azért van, mert az órátartók nem tanárként vannak jelen az iskolába, így kevésbé van jelen az alá-fölérendeltsége viszony, így merészebbek a diákok. A foglalkozás következő blokkja egy gyakorlatias, szimulációs feladatokból áll, ahol a diákoknak játszani kell egy bizonyos szerepet, és megoldani egy szituációt. Az utolsó blokk, az ún. „Te mit tennél?”, arról szól, hogy a diákok mit tudnak tenni, ha valakit atrocitás ér, hol tudnak segítségért fordulni. Ez ad a foglalkozásnak egy szép keretet és egyfajta tájékoztatót nyújt és egy támaszt, azok számára, akik érintettek a témában, de nem mertek eddig erről beszélni. A foglalkozás végén a diákokkal kitöltettnek egy visszajelző kérdőívet.

Mindig két órátartó van, egy nő és egy férfi, hogy reprezentatívak legyenek az előadók, és hogy a diákok kapjanak egy lányos és egy fiús mintát és ahhoz forduljanak a kérdéseikkel, akihez jobban szeretnének.

A program nehézségei

Rákérdeztem a program nehézségeire is. Voltak különböző botrányok a program elindításában, illetve a foglalkozások zökkenőmentes lezajlásában. Ezek összefüggenek főleg az erős jobboldallal, Budaházy Györggyel és társaival, akik azt állítják, hogy: „Mi mindent megteszünk, hogy az a perverzió az iskolákba ne kerüljön be”. Negatívan befolyásoló tényezőnek számít a Mi Hazánk politikai párt részéről indított törvényjavaslat, mellyel az volt a céljuk, hogy tiltsák ki a gender ideológiát propagáló érzékenyítő programokat az iskolákból. Az MM nem kap támogatást az államtól, sőt, az állam nem csak hogy nem támogat, hanem ellene is szól sokszor, keresztbe tesz folyamatosan. Bence szerint a szélsőjobbnak az egyik kedvenc célpontja az MM program, azt állítják a programról, hogy „homoszexuális propagandát folytatnak”.

A kutatásom LMBTQ interjúalanyai, akik dolgoznak vagy dolgoztak az MM programban azt tapasztalják, hogy ilyen állami intézkedések megfélemlítik az iskolákat, ezért sok oktatási intézmény öncenzúrát végez, és a problémák megelőzése érdekében meg sem hívja a programot. A helyzet rosszabbodott az elmúlt 1-2 évben, hiszen a Mi Hazánk kivált a Jobbikból, és elkezdtek egy radikálisabb vonalat képviselni. A Budaházyék is elkezdtek jobban foglalkozni az ellentüntetésekkel, tavaly több Pride eseményeket megzavartak. Erről nyilatkoztak az MM munkatársai, akik egyben aktívan részt vesznek a magyar LMBT közösség életében és követik a híreket.

Van egy példa, amit Bence mesélt, és jól szemlélteti, hogy még az oktatási miniszter is szándékosan a program ellen szólal fel. Az MM kiküldött több iskolának egy levelet, amiben bemutatta a programot. Az akkori fideszes oktatási miniszter így reagált erre: „Szerintem az igazgatók tudják, hova kell ezeket a leveleket tenni...”. Továbbá olyan kifejezésekkel is élnek az ellen tüntetők, mint: „Ez szexturizmus; homoszexuális tagtoborzást végeznek”, „Meg kell védenünk a gyerekeinket” stb.

Egyre nehezebb nyilvános programokat szervezni, hiszen mindig fel kell készülni az ellentüntetők látogatására. Ez pluszmunka, ami költséges. Viszont, ami igazán segít a program fenntartásában az az, hogy mindenki önkéntes, így minimális költségvetéssel tudják működtetni a programot.

A nehézségek közé tartozik még az, hogy sokszor az MM foglalkozástartók nem kapnak információt az osztályról, ahova mennek előadni, ezért nehéz készülni, mert nem ismerik a csoport belső dinamikáját. Emellett, kevés önkéntes van, sokan nem érnek rá, főleg azért, mert iskola időben van, ami egybeesik a munkaidővel.

Éva megerősítette azt, hogy tanárként nehéz felszólalni a program javára, hiszen ott is megvan a feszültség és az, hogy furcsának nézik. Ugyanolyan mértékben jelen van a „buzizás” (pl. mikor megkérdezik, hogy „Te is buzi vagy? Szereted a buzikat?” stb.). A negatív megjegyzések a diákoktól is származhatnak, viszont ez nem igazán jellemző, maximum pár olyan diák van az osztályban, akik nagyon negatívak és nagy a hangjuk, a többség pedig csak hallgat. De voltak persze problémás osztályok is, ahol ilyen megjegyzéseket kaptak az órartartók, hogy „Jobban jársz, ha nem állok föl”.

A program jövője

A programot honlapokon, levlistákon, civil tereken keresztül szokták promózní. Éva szerint, munkás dolog a program fenntartása. Szerinte a fiatalok bevonásával sikeresebbé válhat a program. Nem hiszi, hogy 10 év múlva nagyobb fejlődésre lehet számítani, akár létszám, akár hatékonyság szempontjából, viszont mindig lehet törekedni és nem hagyni abba. A fejlődés útja lehet az integrálódás, azaz nagyobb szerep vállalása a szélesebb társadalmi folyamatokban. Ez alatt azt lehet érteni, hogy az MM programnak nem kifejezetten csak a melegekre kell fókuszálni, hanem párhuzamosan bevonni a melegség és a fogyatékoság, a melegség és a roma kultúra összefüggéseit is. Terjeszkedés szempontjából is vannak tervek, csak ahhoz szükséges az MM csapat bővülése. Patrik úgy látja, hogy 10-15 év múlva több önkéntes lesz, több iskolába jut el a program, remélhetőleg a politikai változásoknak köszönhetően. Bence is világosan látja

a program jövőjét. Kiemelte azt, hogy a program policy-jében benne van az, hogy csak törvényes keretek között akarnak működni. Nem akarnak tartani foglalkozásokat az iskolai időn kívül, rejtőzködve. Így az a veszély áll fenn, hogy az állam megtiltja a program működését és kitiltják őket a közoktatásból. Bár akkor még cégeknél és egyetemeken lehet tartani foglalkozásokat, hiszen arra nem vonatkozik a közoktatás. Illetve, a tanár tréningek is folytatódhatnak. Ha nem tudják elérni a diákokat, akkor legalább a tanárokat el tudják.

Hol a leghatékonyabb az MM program?

Kíváncsi voltam arra is, hogy az alanyaim hol tartják a leghatékonyabbnak az MM programot: általános iskolában, középiskolában, egyetemeken vagy cégeknél? Bence szerint középiskolában lehet a leghatékonyabb, azért, mert nekik új és szokatlan az a tény, hogy erről a témáról lehet nyíltan beszélni. Ebben a korban a gyerekek kevésbé érettek, így mernek provokatívabb kérdéseket feltenni, és az jó, hogy felmerül, mert akkor tudnak róla beszélni, és megszüntetni a tévhitek terjesztését. A cégeknél is ilyen szempontból nehéz, mert ott az emberek tudják mit kell mondani, ha azt akarja, hogy őt elfogadónak lássák, de sokszor nem is ez a valódi véleményük. Réka szerint minél korábban indul el a megfelelő tájékoztatás a másságról, annál elfogadóbb lesz a közeg idővel, és nem kell majd beszélni a coming out-ról, hanem mindenki szabadon tudja megélni a nemi identitását és a szexuális irányultságát a kezdetektől fogva.

Rákérdeztem, hogy az alanyaimnak mi volt a személyes motivációjuk ahhoz, hogy belekezdjenek a programba. Patrik említett negatív emlékeket az iskolából, mikor a tanároknak voltak furcsa, de rejtett, és a melegségére utaló megjegyzések, annak ellenére, hogy ő nem volt nyíltan „out”.

A meghívó tanárok tapasztalatai

A meghívó tanárokkal készített interjúk alapján megállapítható a program eredményessége, hiszen szakmai tudást nyújt olyan témában, amihez a tanárok többsége nem ért olyan szinten, hogy a gyerekeknek is tudna mesélni róla. Különlegesnek érezték a program meghívását, mert egy külső előadó nagyobb késztetést ad az elfogadásra.

Mindkét tanár arról nyilatkozott, hogy a hallgatók/diákok nagy izgatottsággal várták a programot, érdekelte őket a téma, így az interakció is nagy volt a foglalkozás során. Leginkább a személyes megosztások és a szimulációs gyakorlatok voltak a foglalkozás legkedveltebb része, mint a tanárok, úgy a diákok szempontjából is.

Réka úgy vélekedik, hogy érdekesebb máshogy kommunikálni a középiskolásokkal, mint az egyetemistákkal, hiszen a felnőtt korosztállyal sokkal mélyebben lehet analizálni a témát, sokkal komolyabb konfliktusokat lehetne elemezni. A játékos, mesélő része inkább kifejezetten a középiskolásoknak való.

A szülők a legfőbb „ellentüntetők”, láznak a program ellen. Voltak olyanok, akik panaszlevelet küldtek az igazgatónak, mert nem akarták, hogy ilyen legyen az iskolában. Középiskolában az volt a nehézség, hogy nem csak a meghívó tanártól függ az, hogy jöhet a program vagy sem, így nem mindig sikerült egyetérteni az igazgatóval vagy osztályfőnökkel. Emellett, mivel másfél órás a program, ezért más tanárnak az óráját kellett elkérni, ami szintén macerás.

Levente szerint az MM program sokszor azért nem éri el a célközönségét és nem tud nagyobb társadalmi változásokat hozni, mert a tanárok szemlélete még nem áll azon a szinten, hogy egy ilyen foglalkozást egy alapvető és szükséges dolognak találják, óvakodnak a külső véleményektől és a támadásoktól, illetve bennük is megvannak a saját előítéletei. A diákokban ezzel szemben általában nincs ellenállás.

Az LMBTQ közösség helyzete. Jobb mint 10-15 éve?

Azt is megkérdeztem az alanyaimtól, hogy mennyire látnak fejlődést az országban az elfogadás terén az EU-s csatlakozás óta. Éva szerint nagy és pozitív változások tapasztalhatóak, hiszen a belépésünk arra kényszerített, hogy a Nyugathoz alkalmazkodjunk. AZ EU-ban sokat számítanak emberi jogok és azok védelme, így fontos az LMBTQ közösség jogainak védelme is. Ott már nem tolerálják azt, ha kelet európai szinten vagyunk és rá kell hívni a rendőröket az ellen tüntetőkre. Illetve van egyfajta jogi harmonizáció is a Nyugathoz való illeszkedésképpen. Ilyen például az, hogy a transznemű embereket változtathatnak nemet és nevet, bár az a hivatal sem működik tökéletesen. Ez mutatja azt, hogy a közmorálban nem tapasztalható a tolerancia, ugyanúgy hallhatunk „buziverésekről”, folyton szerveződik a nacionalista jobboldal. Patrik is fejlődést lát, viszont az is igaz, hogy 2010 óta visszaesett ez a tendencia, ezt jól kimutatják a sajtói megjegyzések. De már több lehetőség van arra, hogy az emberek információhoz jussanak a témával kapcsolatban, és a szociológiai kutatások is azt mutatják, hogy bár vannak kisebb visszaesések, sokkal elfogadóbb a társadalom, mint 10 évvel ezelőtt.

Bence úgy látja, hogy egyre többen vállalják fel nyíltan, hogy melegek, ez megfigyelhető az internetes felületeken is (Youtube, TikTok). A médiában is gyakrabban jelenik meg. A Pride létszámban nagyobb lett, több cég, egyesület, közéleti személyek vonul ki.

Sokaknál szóba került a média is. Éva szerint, a médiának köszönhető az, hogy többet hallanak az emberek a melegekről. Persze akadnak negatív cikkek és hírek, de vannak pozitív és informatív cikkek is. Ez is nagy előrelépés. Patrik úgy látja, hogy a sajtó cikkekben kevésbé bántó szavakat használnak, és már nem csak direkt figyelemfelkeltő kihívó képeket raknak fel LMBT személyekről.

Patrik fontosnak tartja a szexuális orientáció nyílt felvállalását, hogy az emberek lássanak a környezetükben LMBT embereket, nem csak a sajtóból tájékozódjanak, mert ha az ismeretségi körükben van ilyen személy, akkor ezáltal és érzékenyebbé válnak.

Melyek azok a területek, amelyek fejlődést igényelnek?

Patrik úgy vélekedik, hogy fontos lenne a munkavállalókat érzékenyíteni, nem csak a HR-ben dolgozókat. Emellett, érdemes LMBTQ és vallásosság témájában is előrelépni annak érdekében, hogy a vallásos LMBTQ emberek ne legyenek kirekesztve.

Mindegyik alanyom, kivétel nélkül a politikai helyzetet nyilvánította egy nagy hiányosságnak elfogadás szempontjából. A politikusok homofób megnyilvánulásai azt üzenik az átlagos állampolgárnak, hogy ha a házelnök tehet homofób megjegyzéseket, akkor ő is megteheti. Ugyanakkor, Bence szerint „a kormány csak akkor tud egy lejárató kampány működni, ha van rá vevő közönség. És úgy tűnik, hogy van egy vevőközönség a buzizásra, cigányozásra, zsidózásra”.

Réka így fogalmazta meg a véleményét ezzel kapcsolatban: „A társadalmi attitűdöt a heteronormativitás határozza meg, amely minden társadalomban benne van. Ha ezt csökkentjük és biztosítjuk a jogegyenlőséget, akkor lesz változás”.

Mi az oktatásnak a szerepe a homofóbia csökkentésében/növekedésében?

A nehézségek ellenére, Éva fejlődést lát a melegség elfogadásában az oktatási intézményekben. Erre jó példára szolgálhat az, hogy a szülők is összefognak és jobban tudják kezelni a meleg helyzeteket, nagyobb az elfogadás az oldalukról. Illetve, ez nagyban függ a tanárok attitűdjétől is, attól, hogy ők hogyan kezelik a témát. Az elvárás tőlük a konzervatív keresztény modellnek a képviselése, de ennek ellenére tapasztalható a sokszínűség az oktatásban is, és ez egy jó dolog. Így, Levente szerint is merészség szükséges a tanárok felől, hogy az igazgatók és a tanárok merjenek felszólalni a témában, mert rajtuk múlik, hogy mennyi és milyen tudással fog végezni a diák az iskolában.

Néhány alanyom azt is mondta, hogy fontos, hogy szimplán beszéljenek a témáról, az is előrevisz, ha vitatkoznak róla, mert legalább vannak gondolatok, és nem hallgatják el. Az iskolák feladata, hogy toleráns személyiségeket neveljen. Legtöbb tanár úgy érzi, hogy nem ért a témához, nincsenek eszközei, hogy közbeszóljon, tehát ezt a vonalat érdemes erősíteni. Az oktatás sokat tud tenni a helyzet javulása érdekében. Akár azzal, hogy a tankönyvekbe belefoglalják ezt a témát, tartanak tolerancia vagy emberi jogi napot.

Egy nagy hátránynak tartják az új NAT-ot is, amely Éva és Bence szerint egyértelműen növeli a homofóbiát azzal, hogy kevesebb szabadságot ad a tanároknak, illetve azzal, hogy kivették a gender szót, és megszüntették a gender szakokat.

Megdöbbentő volt számomra ez a kijelentés, amit Éva egy tanártól hallottam, és megosztotta velem: „Nem az a célja az iskolának, hogy a gyerek boldog legyen, hanem hogy megtanulja a nemzeti kultúrát”. Ezt egy erősen nacionalista kifejezésnek tartotta, amely bekorlátozza a gyerek fejlődését. Azt is abszurdnak tartotta, hogy egy ilyen felfogás szerint, a gyerek szenvedve jár majd iskolába, és senkit sem fogja érdekelni a közérzete vagy az, hogy mennyire elégedett.

Réka szerint a felsőoktatás csökkenti a homofóbiát. Az egyetemen azt tanítják, hogy a másságot el kell fogadni. Hasznosak lehetnek azok az órák, amelyek kifejezetten az LGBTQ emberekről szól. Viszont sajnós az ilyen fajta felvilágosítás nem a tantervnek a része.

Bence egy sajátos elméletet fogalmazott meg. A magyarországi lakosságnak van egy harmada, amely nagyon elutasító, van egy harmada, amely nagyon elfogadó, és van egy harmadik harmad, amely a legnagyobb, amely közömbös, és azt mondja, hogy őt nem érinti, nem érdekli a téma. És ezt a mozgatható közeget kéne megmozgatni, ez az MM programnak a célja is részben. Fontos őket megnyerni, megszólítani. Fontos a személyes megnyilvánulás, személyes történetek megosztása, hogy nem a médiából szedjük össze az ismereteket a melegekről, amelyek sokszor tévhitek, hanem hiteles információhoz jussanak. Nem meggyőzni akarják a közösséget, hanem érzékenyítés a cél, azaz olyan példákkal jönnek, hogy például a buzizás az ugyanolyan csúfolódás, mint mikor bárki mást is csúfolnak a külsője vagy családi háttere miatt. Az érintett diákok pedig végre azt érezhetik, hogy nincsenek egyedül.

Miért vannak homofóbok Magyarországon?

Mindegyik alanyom szavá tette a félelem jelenlétét a probléma gyökereként. Sok embert zavar az, amit nem ismer, fél tőle. A másik fajta félelem az evolúciós félelem. Attól

félünk, hogy ha a gyerekünk egy azonos neművel létesít kapcsolatot, akkor a génjeink nem fognak tovább örökítődni, ezért sok szülő azt mondja, hogy nem szeretné, ha a gyereke homoszexuális legyen.

A másik dolog a heteronormativitás. A férfiak jobban utalják a meleg férfiakat, mert nőiesnek látják őket, ezért ellenszenves kép alakul ki bennük, hiszen a férfiasság a maszkulinitásra épül, így a meleg férfiak a férfiasságukat veszélyeztetik.

Illetve, olyan fajta tagadás is lehet az ember felől, hogy ő maga is meleg, csak nem fogadja el ezért felerősíti magában a homofób magatartását. A magyarok sokan szoronganak, nehezen nyílnak meg, nem bíznak egymásban, és ezt könnyű egy bizonyos csoportra rávetíteni, ez egy csoportközi ellentét, és Magyarországon az a hagyomány, hogy mindig van egy ellenséges csoport, amellyel szemben meghatározzuk magunkat. Lehetnek ezek a románok, migránsok. Tehát ha összehasonlítjuk magunkat az adott csoporttal, akkor mindig jónak/jobbnak látszunk velük szemben, és ez elégedettség tesz minket. A melegekkel szemben pl. ilyesmi attitűd fogalmazódik meg ennek függvényében: „A melegek a Pride-on tangában táncikálnak, bezzeg én normális vagyok legalább”.

Az MM program terjesztésével el lehet érni azt, hogy a homofóbia mértéke csökkenjen, mivel egyébként is azt a csoportot tudja elérni, amelynek vannak kérdései a témái iránt és érdeklődnek, nekik még nincsenek berögzült attitűdjei. Sok impulzust kapnak a szülőktől, a médiából, de alapvetően a fiatalabb korosztály az elfogadóbb, mint az idősebbek, akik más környezetben szocializálódtak. Az is jó, ha a szülőhöz elér a program és átértékeli a nevelési módját, attitűdjét, és jobban tudja kezelni, ha a gyereke előbúj neki. Viszont, politikai téren elérni a változásokat szinte lehetetlen. Virág szerint, a kormány vezetői pont hogy inkább felhúzzák magukat ezen a kezdeményezésen, mert azt hiszik, hogy ez meleg propaganda. A politikában az az egyetlen pozitív változás, hogy vannak már olyan politikai pártok, amelyek LMBTQ-barátok. De ha ki is mennek a Pride-ra, az csak azért van, hogy szavazatokat kapjanak, így csak „látszólag” támogatók. Az egyetlen párt, amely tesz is valamit az a Momentum.

Réka azt gondolja, hogy az ország két részre van szakadva: vannak a felsőfokú végzettséggel rendelkező, városi, fiatal értelmiségi réteg, és vannak az alacsony érettségű, alacsony szociál-ökonomiai státuszú, vidéki, idősebb népesség, akik mindennel ellenállnak, amit a rendszerváltás hozott. Az utóbbiaknak a véleményét nagyon nehéz megváltoztatni, mert többen vannak, és az egész ország sorsáról ők döntenek. Fontos lenne tudni, hogy miért zárkoznak el mereven ettől a témától. Levente is hasonlóan vélekedik: „Mikor nem tudjuk magunkat meghatározni, akkor keressük a biztos pontokat,

és olyan magatartást veszünk fel, miszerint az ad nekünk magabiztosságot, hogy beletaposunk a másíkba”.

Miről szól az ELTÉs LGBTK diákszervezet?

Fontosnak tartottam vizsgálni az LMBTQ emberek helyzetét a felsőoktatásban is, hiszen ez az iskola következő lépcsője sok diák életében. Vajon mit lehet tenni egy felsőoktatási intézményben ahhoz, hogy egy LMBTQ személy jól érezze magát az egyetem falai között, és végre itt ki tudjon bontakozni, ha eddig esetlegesen nem tudott, vagy ha igen, akkor ezt negatívan kezelte a környezete?

Virág szerint az egyetem olyan időszak, amikor az ember kikerül a családi közegből, ami talán nem volt elfogadó, de az egyetem rátalál olyan közösségre, ahol végre kibontakozhat és megértik, és önmaga lehet. Így egy LMBTQ diákszervezet fő célja a közösségépítés, ami az ELTE LGBTK-ra is igaz volt, mely 2015-ben alakult és 2018-ig működött. A tagok szórólapokat készítettek, illetve facebookon keresztül érték el a célközönségüket, amely az LMBTQ egyetemisták voltak és a barátai. Átlagban 12-en szoktak részt venni a programokon. Általában közös iszogatást szerveztek és majd mentek együtt bulizni. Néha szerveztek közös filmnézést, illetve közösen mentek a Pride-ra. Körülbelül 50 tagja volt a szervezetnek. A szervezet sosem volt bejegyezve, mert a HÖK elnök nem engedte, amit azzal indokolta, hogy csak tudományos jellegű szervezetek létezhetnek, és az LGBTK csupán közösségépítő jelleggel akart létrejönni. Ha hivatalos lett volna, akkor megmaradt volna a szervezet, de most így nyomtalanul eltűnt.

6.3. Fókuszcsoporthok

Összesen két fókuszcsoporthot szerveztem: az egyik LMBTQ egyetemistákkal, a másik olyan heteroszexuális egyetemistákkal, akiknek voltak az iskolában/egyetemen LMBTQ osztálytársaik/szaktársaik. Az első csoporttól arra voltam kíváncsi, hogy ők hogyan élték/élik meg az LMBTQ létüket a mindennapjaikban, az egyetemen. Az utóbbi csoporttól pedig azt kértem, hogy meséljenek a tapasztalatairól, hogyan viszonyultak a „más” társukhoz, hogyan kezelték az illetőt a többiek, és a tanárok. Mindkét csoportban beszéltünk az MM programról, illetve az oktatás szerepéről a homofóbia csökkentésében/növekedésében.

Fontos megjegyezni, hogy ezek mind budapesti egyetemisták, így csak a budapesti helyzetről tudunk beszélni, viszont sokan vidéken nőttek fel, így a középiskolai tapasztalatok vidékhez köthetőek, ami lehetőségek ad az összefüggések és különbségek megfigyelésére. Ezért tartottam fontosnak rákérdezni az alanyaim származására.

A heteroszexuális egyetemistákkal szervezett fókuszcsoporthoz online került megszervezésre, megint csak a koronavírus miatt. Mivel egy fókuszcsoporthoz lényege, hogy egyfajta vita alakuljon ki a résztvevők között, így nehéz volt moderálni, mikor egymás szavába kötnek, mivel akkor nagy hangzavar alakult ki, és semmit sem lehetett hallani. A másik nagy nehézség, a szemkontaktus hiánya. Ami viszont pozitívum, hogy egy olyan programon keresztül csináltunk, melynek van olyan funkciója, mellyel láthatom az összes résztvevőt, így mindegyik előttem volt és tudtam követni a reakciókat. Még, ami nagy előny, az az, hogy senkinek sem kellett kimozdulni, mindenki otthon ült, kényelmesen, így talán ezért is voltak nyitottabbak is beszédesebbek. Ezzel szemben az LMBTQ egyetemistákkal való fókuszcsoporthoz egy kibérelt teremben volt megtartva, ahol mindenki egy kicsit feszültnek érezte magát, és látszott a kontraszt: ők kevésbé voltak beszédesebbek.

A továbbiakban ismertetni fogok a résztvevők származását, illetve azt, hogy hol tanulnak jelenleg, mivel ez érdekes lehet a kutatás szempontjából, valamint részletesen kitérek mindkét csoport tagjainak véleményeire. Itt is blokkokban fogom felvázolni az eredményeket, illetve kitalált neveket használok majd.

Heteroszexuális egyetemisták csoportja

Ez a csoport hat főből állt, ebből ketten fővárosaik, a többi pedig vidékről származnak. Az alanyaim a Corvinus és az ELTE tanulói.

Az elején asszociációs játékot játszottunk, és arra kértem a résztvevőket, hogy mondják el mire asszociálnak, mikor hallják azt a szót, hogy „homofóbia”. Ez egyfajta jégtörő bevezető játék volt, illetve kíváncsi voltam, hogy mit jelent számukra ez a szó. Ilyen válaszok születtek: kitagadás, gyűlölet, homoszexualitás, ismeretlenség, tudatlanság, az ismeretlentől való félelem, divat.

Mennyire jellemző a homofóbia Magyarországon?

Az egyik alanyom, Dávid azt mondta, hogy a homofóbia mértéke Magyarországon „10-es skálán 12”.

Az alanyaim egyetértettek abban, hogy több éve az ország kondicionálva van a gyűlöletre és arra, hogy itt ne fogadjuk el senki mást. A társadalom és a kormány kölcsönhatásban

van, azaz a kormány intézkedései hatással vannak a társadalom mentalitására. Vidéken sokkal erőteljesebb ez az attitűd, mint nagyvárosokban. Ezt megerősítették a résztvevők többsége, mivel vidéken nőttek fel, és elmondásuk szerint eléggé erőteljesen megvolt a homofóbia a középiskolában. Ha tudták vagy sejtették az iskolatársáról, hogy meleg, az a gyerek sosem vallotta be senkinek és nem beszélt erről, sokszor utólag derült ki.

A buzi egy természetes szitokszó a magyar társalgási nyelvben. Nem ritkán például egy gyengébb testalkatú fiúra azt mondják, hogy „kis buzi”. Illetve, nagyon jellemző az a magatartás is, hogy „nincs bajom a melegekkel, de...”. Ez olyan emberekre mutat rá, akik nem akarják, hogy a társadalom az higgye róluk, hogy homofóbok, és csak kifogásokat keresnek arra, hogy megfogalmazzák, hogy mégis mi a bajuk a melegekkel, akkor is, ha „látszólag” semmi bajuk velük, és ezt a „homofób stigmát” nem szeretnék magukon viselni.

Milyen intézkedések szükségesek a helyzet javítása érdekében?

A résztvevők sok érdekes dolgot említettek, ami javítani Magyarország helyzetén az elfogadás terén. Például, a melegek jogainak megvédése érdekében hozott törvényjavaslatok lehetne egy jó intézkedés, hiszen a gyerekek is úgy nevelkednek fel, hogy csak azt hallják, hogy a törvény szerint csak férfi és nő létesíthet családot, így bele sem gondol, hogy lehetnek ettől eltérő esetek is. De ilyen például a pozitív média reprezentáció, ami azt takarja, hogy a sorozatokban nem csak lelki sérült depressziós melegeket ábrázoljanak, hanem olyanokat is, akik például boldog párkapcsolatban élnek. Az oktatás szempontjából azt állították sokan, hogy még a szex témaköre is sokszor tabu, így ennek az érzelmi aspektusairól sincs nagyon szó, nem beszélve a különböző szexuális irányultságokról. Az oktatás szerepe ebben az egészben az ismeretterjesztésben és az érzékenyítésben rejlik. Ebből sokszor egyik sem valósul meg. De még a heteroszexuális szexualitásról szóló felvilágosítás sem úgy működik, ahogy kéne. „Hogyan várjuk el magunktól, hogy elfogadjuk a homoszexualitást, ha még a saját szexualitásunkat is úgy kezeljük, mint az 5 éves kisgyerekek?” (Petra).

Egy nyílt beszélgetés kezdeményezése is egy jó eszköz lehet arra, hogy az emberek szabadabban tudjanak beszélni a melegségről, mert sokszor azt tapasztaljuk, hogy a legtöbben inkább nem szólalnak meg, mert nincs rá a megfelelő szókincsük, nem tudják kifejezni magukat, furcsának és nem megszokottnak tartják az erről való beszélgetést, zavarba jönnek.

Melegség és Megismerés program

A fókuszcsoportban csak egy ember ismerte a programot, így megkértem, hogy meséljen róla, majd kiegészítettem őt több releváns információval, és megkérdeztem az alanyaimat, hogy mit gondolnak erről. Olyan vélemény született a programmal kapcsolatban, hogy bár nagyon szép célja van és sok energiát fektetnek bele az önkéntesek, mégis nehezen érik el a célcsoportjukat, és sokszor rontani is tudnak a helyzeten, mert egyrészt a melegség témája egy felkapott téma mostanság, ezért sokan úgy érezhetik, hogy ez már sok, másrészt pedig, akik részt vesznek a foglalkozáson, utána megkérdőjelezzik, hogy ők biztos hogy nem meleg-e, meg nagyon nem szeretnék azok lenni, mert akkor kirekesztve éreznék magukat, és ez egyfajta pánikot kelthet az emberben.

Egy másik hiányosság az lehet, hogy ezek a foglalkozások nem a tanterv szerves része, így egyetlen 1,5 órás foglalkozás nem fog eredményezni egy attitűd váltást, és nem rögződik be a résztvevők agyába.

Elhangzott egy olyan vélemény miszerint a kisebb gyerekeknek érdekesebb leadni az ilyen fajta anyagokat, mert nagyobb nyomot tud hagyni bennünk, és felnőtt korukban erre vissza tudnak gondolni. Ezzel szemben, ha már olyan korosztállyal osztják ezt meg, akik éppen olyan korszakban vannak, hogy szitkozódnak, problémássá válik a viselkedésük, elkezdenek kamaszodni, ott már nehezebben fogadják be az ilyen fajta információkat. Sajnos, ez a módszer elképzelhetetlen társadalmi szempontból, hiszen a homofóbok is azzal érvelnek, hogy meg kell védeni a gyerekeket a perverziótól, és borzalmasnak tartják azt, ha valaki beszél egy gyereknek a homoszexualitásról.

„Akinnek ilyen a szexuális irányultsága, az nem azért szenved, mert azt hiszi, hogy benne van a hiba, hanem azt nem érti, hogy mit nem értenek meg benne” (Flóra). Így fontos a kölcsönös megértés és tisztelet kialakítása.

Az egyik résztvevő szerint az egyetem egy jó színtér lehet a melegség témának a megvitatásának, hiszen kutatások szerint a fiatal felnőttek, és a magasabb végzettséggel rendelkezők nagyobb mértékben fogadják el a melegeket, és pont ezért ez egyfajta „safe space”, amiben lehet erről beszélni. Egy olyan megosztás is elhangzott, hogy bár az adott kart eléggé elfogadó közegnek tekinthető, mégis nem lehet úgy megoldani a dolgokat, hogy ne legyen belőle probléma, mert ugyanúgy mennek a homofób poénkodások és atrocitások.

Személyes tapasztalatok, emlékek

A személyes kérdések blokkban az alanyaim megosztották az emlékeiket a gimis meleg osztálytársaikról. Különböző történetek hangoztak el, és érdekes volt látni a kontrasztot. Az egyik alany arról mesélt, hogy abszolút nem piszkálták és nem közösítették ki a meleg osztálytársát, ugyanúgy barátkozott vele mindenki. A többiek arról számoltak be, hogy a meleg osztálytársaik nem nagyon vállalták fel a szexualitásukat, és csak utólag derült ki róluk, aki meg felvállalta, arról mindig pletykáltak a többiek. Akik senkinek sem mertek megnyílni, azok utólag elmondták, hogy nem tudták még saját magukat is elviselni, féltek a kitagadástól (párral meg is történt), és az emberek véleményétől. Még egy szerencsés történetnek tekinthető, mikor egy fiú elkezdte felvállalni magát, és elfogadó volt a közege, és helyreállt az élete. Sokkal magabiztosabb lett, és tisztában volt önmagával. Összeségében arra jutottunk, hogy a közeg nagyon meghatározó egy ilyen helyzetben: ahol lazán kezelik a témát, ott könnyebben nyílnak meg az emberek; ahol elutasító, ott nem mernek megnyílni és elzárkózva élnek. A tanárok ignorálták ezeket a helyzeteket, volt olyan helyzet, hogy beszóltak az extravagáns öltözetért. Az ignorálás pozitívumként is fogható fel, azaz a tanárok ugyanúgy kezelik a nyíltan meleg diákokat, mint a többit. Az alanyaim nem igazán hallanak a budapesti melegekről, maximum a Pride hónapban, így szerintünk nem igazán láthatóak.

LMBTQ egyetemisták csoportja

A csoport hat főből állt, ebből négy budapesti és két vidéki. Különböző egyetemekről jöttek mindannyian.

Itt is megkérdeztem, hogy mire asszociálnak a homofóbia szó elhangzásával, és ilyen válaszokat kaptam: utálat, Pride-os ellentüntető, furcsaság, Budaházy és a csapata.

Mennyire jellemző a homofóbia Magyarországon?

A homofóbia megnyilvánulását Magyarországon a résztvevők főleg politikai szempontból közelítették meg. Utaltak a politikai csoportra, amiben ugyan kevés ember van, de hangosak, és ezért tűnnek erősnek és veszélyesnek. És azért válna egyre hangosabbá, mert a magyar LMBTQ közösség is egyre láthatóbb, több ember megy el a Pride-ra, több programot szerveznek. Viszont itt is összehasonlításképpen elhangzott az, hogy a környező Balkán országokban mégis durvább a helyzet.

A homofób magatartás nem csak politikai probléma. A résztvevők azt is hangsúlyozták, hogy az, hogy a kormány sokszor melegellenes törvényeket hoz, illetve az, hogy a magyar

melegek többször szenvednek el hátrányos megkülönböztetés, az arra mutat rá, hogy a magyar mentalitásban is kell, hogy legyen egy ítélet morzsája, olyan felfogás, mely szerint elítéljük azt, aki nem olyan, mint mi. De a kormány felől jövő üzenet is egyértelműen azt mondja, hogy „senkit sem fogadjuk el, aki más, mint mi. Mi középosztálybeli fehér heteró férfiak vagyunk”. Az lehet, hogy a társadalom másképp gondolkodik, mint a kormány, mégis fél attól, hogy ha nem felel meg, akkor elhatárolódik a többségtől és kirekesztés lesz a sorsa.

Egy olyan vélemény is született, hogy ezt a kérdést korcsoportra is érdemes lenne osztani, hiszen nem mindegy, hogy a 80 éves polgárokat kérdezzük meg, akik teljesen más közegben szocializálódtak, vagy a kortársainkat.

Mit lehet tenni a helyzet javulásáért?

A résztvevők szerint konstruktívan és normális hangnemben kell beszélni a témáról, és apró lépéseket tenni ahhoz, hogy az ellen tüntetők véleménye megváltozzon. Ez lenne az optimális megoldás, mivel csendben maradni nem jó ötlet, de a túlkiabálás sem vinne jobb irányba. Még egy vélemény szerint pont a nagy láthatóság és a radikálisabb lépések azok, ami által az LMBTQ emberek igazán be tudnak kerülni a mindennapokba, így egy pontot már magától értetődővé válik az elfogadásuk.

Az oktatásnak a feladata ebben az előítéletek elosztása. A másik fókuszcsoporthoz hasonlóan, itt is felmerült problémaként a „buzi” szitokszó gyakori használta a köznyelvben. Sok ember, és főleg gyerek úgy használja, hogy nem is igazán tudja a jelentését. Így ez az oktatás feladata, hogy ezeket a fogalmakat tisztázza a diákokkal. „A legtöbben heterók között nőttünk fel és mégsem lettük azok”. Ezzel a példával az egyik alanyom arra akart rávilágítani, hogy ha valaki biztos a szexualitásában, akkor semmilyen látvány nem tudná befolyásolni őt abban, hogy az irányultsága változzon, így a láthatóság vagy az LMBTQ közösségről való beszélgetés, akár iskolákba, nem tenne kárt a gyerek fejlődésében.

A Melegség és Megismerés program

Itt is egy páran ismerték a programot és, a heteró egyetemistákhoz hasonlóan, az alanyaim úgy vélekedtek, hogy minél kisebb korban kell elkezdni a szexuális felvilágosítást és a másságról való beszélgetést, mivel az egyetemen már érett, kialakult személyiségekkel találják szemben magukat az óratartók, akiknek megvannak az előítéletei és berögzült attitűdjei. A másik érv emellett, hogy az egyetemen több szabadságot kapnak a hallgatók,

így, ha a program egy szabadon választható tárgy keretében működne, oda alpból olyan emberek mennének, akik nyitottak és érdeklő a téma. Így az órátartók nem érik el a célközönséget, aki tévhitekből és sztereotípiákból szerezte meg a tudást.

Cégeknél is hasznos lehet, ott cégvezetőként lehet kötelezővé is tenni a részvételt, mert fontos megértetni a munkavállalókkal, hogy léteznek transznemű vagy meleg emberek, és ők ugyanolyan emberek, és semmivel sem rosszabb munkaerő.

Rákérdeztem, hogy a résztvevők hogyan élték meg melegségüket (transzneműségüket, biszexualitásukat) a sulis éveikben. Érdekes volt megfigyelni, hogy a lány osztálytársak sokkal nyitottabbak voltak a meleg fiúk iránt, és könnyen barátkoztak velük. Volt olyan alany, akik kiközösítést szenvedett el, volt, akit csúfoltak az erős fiús megjelenése miatt, de volt olyan is, akinek pozitív élményei voltak, mert elfogadó volt a közeg. Az is egyértelmű volt, hogy az elitebb iskolákba nyitottabb emberek voltak.

Az érintettek csoport résztvevői úgy vélekednek, hogy a magyar LMBTQ közösség egyre láthatóbb és egyre nagyobb, több programot szervez a Pride, meg a többi szervezet is, és ez egy pozitív dolog. Viszont a meleg szervezeteknél vannak néha széthúzások és belső konfliktusok a szervezeteken belül. A másik probléma az, hogy sokszor kevés a kapacitás és az anyagi források. Illetve, nehezen lehet elérni a vidéki LMBTQ embereket, így a budapesti közösség egyfajta buborékban létezik.

Az MM programmal kapcsolatos kutatásom rövid összefoglalója

Az interjúalanyok válaszaiból megtudtuk, hogy az MM foglalkozásokon jellemző a nagy interakció és érdeklődés a diákok felől, viszont a tanári kar nincs felkészülve ilyen újdonságok bevonására. Pedig az alanyaim szerint az ő kezükben van a diákok szellemiségi fejlődésének a sorsa. A résztvevők egyhangúan támogatták a melegség téma bevonását a tantervekbe, illetve pozitív véleményeket alkottak az MM-ről is. Szerintük a program terjesztésével el lehet érni a homofóbia csökkenését, hiszen pont az erre alkalmas célcsoportot tudják elérni, akik alapvetően nyitottak a téma iránt.

Egyes alanyaim szerint a program hatékonysága a középiskolában teljesebb ki, viszont az egyetemen is fontos szerepe van, mert ott már egyfajta „safe space” keretében mélyülnek bele a témába. A céges dolgozók érzékenyítésében is hasznosnak minősül.

A program legnagyobb nehézsége a negatív politikai reakciók és botrányok, így a világos jövője érdekében szükséges a kormány pozitívabb hozzáállása. Ha mégis kilittyák a programot a közoktatásból, akkor továbbra is élni fog a program, hiszen a tanárok, az egyetemek és a cégek ugyanúgy elérhetőek lesznek számukra.

Mindegyik alanyom megerősítette, hogy a magyarországi LMBTQ közösség helyzete jobb lett az EU-s csatlakozást követően, viszont a stagnáló problémák, amelyek akadályozzák a még elfogadóbb attitűd kialakulását a heteronormativitás és a kormány homofób intézkedései és megjegyzései. És bár a magyarok többsége semlegesesen kezeli a témát, vannak, akik erősen ellen szólnak, és azoknak nagy a hangjuk, így az ő véleményük dominál. Ezért a helyzet javulása érdekében, az alanyaim szükségesnek tartják megfelelő törvényjavaslatok, a média pozitív reprezentációja és nyitott beszélgetés indításait. A résztvevők tapasztalatai alapján a fiatalok, a magas végzettségűek és a nagyvárosiak jellemzően elfogadóbbak.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Ami egyértelműen megállapítható a dolgozatom mindkét részében, hogy a kutatások és az alanyaim véleményeik szerint a magyar LMBTQ emberek helyzete sokat változott pozitív irányba az EU-s csatlakozásunk óta. Az is látható az eredményekből, hogy a meleg férfiak vannak jobban kirekesztve, mint a leszbikus nők, és ráadásul heteró férfiak által, mivel a társadalmi normáknak való megfelelés érdekében, a heteró férfiak próbálják védeni a saját férfiasságukat, és kimutatni hogy ők a „normálisak” és elég férfiasok.

A magyarok homofób magatartása a kutatásom LMBTQ résztvevők véleményei szerint elsősorban a minden társadalomra, így a magyarra is jellemző domináló heteronormativitással, valamint a kormány homofób jellegével magyarázható, ami főleg a melegeket korlátozó törvényjavaslatokkal és a politikusok homofób megnyilvánulásaival bizonyítható. Erre nagy hangsúlyt fordítottak mint a mélyinterjúk, úgy a fókuszcsoporthoz alanyaim is. A többi EU-s országhoz képest, hazánk nem biztosítja és nem is támogatja a „meleg jogok” érvényesülését. Továbbá a homofób viselkedés fakadhat az egyén saját magával szembeni bizonytalanságából és az ismeretlentől való félelemből, amit mint az interjúalanyok, mint a szakirodalmak is alátámasztották, vagy korábbi negatív tapasztalatokból, melyre utal Takács Judit (2011) a homofóbia okairól beszélve.

A magyar LMBTQ személyek helyzete javulásának érdekében olyan intézkedéseket érdemes tenni, mint például a megfelelő törvényjavaslatok indítása, a témáról való nyílt beszélgetés kezdeményezése, valamint a média pozitív reprezentációja, hiszen manapság az a legfőbb információforrásunk.

A magyar társadalom többsége alapvetően semlegesén kezeli a melegséget, csupán a jobboldali politikai pártoknak és a támogatóinak van nagy hangjuk, és mivel ők irányítják az országot, ezért az LMBTQ személyek nem kapják meg minden olyan jogot, amit egy heteroszexuális állampolgár megkap. Érdekes megfigyelni ezt a tendenciát a középiskolákban is, ahol egyrészt a gyerekek többsége semleges vagy éppen érdeklődő a téma iránt, de mivel a tanárok/igazgatók/szülők kezében van a döntés, hogy milyen információhoz jutnak a gyerekek, ezért sokszor ez a részt kimarad és a tanárok elhallgatják a témát. Sokszor nem érzik magukat eléggé kompetensnek ahhoz, hogy erről beszéljenek, vagy ha mégis, akkor sem tudnak mit csinálni, mert a tanári testület nem áll még készen az ilyen „újítások” bevezetésére.

A negatív politikai reakciók ellenére, a Melegség és Megismerés program sikeresnek minősül, mert el tudják érni a célközönségüket, és nyitottan beszélni a „másságról”, hiteles információt közvetítve a témában, ezzel elosztva a tévhiteket. A dolgozatom mindkét részében volt szó arról, hogy az iskola intézményének, azaz a tanárnak a feladata a tévhitek elosztása, így még tanárképzéseket is nyújt a program, aminek köszönhetően a tanárok megtanulnak reagálni az osztályban kialakult szituációkra és szereznek hiteles tudást a témában. Emellett, az MM a cégek és egyetemek számára is szervez érzékenyítő programokat, ahol már egy „safe space” keretében jobban tudnak belemerülni a téma komolyságába és megértetni az emberekkel, hogy a meleg ember semmivel sem különbözik a heteró személyektől. A program egyértelmű sikerét kimutató, Lányi Katalin (2011) által végzett kutatás eredményei szerint a foglalkozás előtti és utáni kérdőívek összehasonlítása után a férfiak körében jóval alacsonyabb lett teljesen elutasítók száma, a teljes mértékben elfogadók száma pedig növekedett. A nőknél is változások következtek be: az elfogadók körében 14%-al növekedett az arány, az elutasítók pedig csak kis számban voltak (2%), míg a foglalkozás előtt 8% volt még. Ennek fényében, a hipotézisemet igaznak minősítem, tehát a programban résztvevők véleménye pozitív irányba változik, és a diákok nyitottabbá válnak az LMBTQ téma iránt. Persze a sikeresség nem egy kézzel fogható dolog, és sok mindentől függ, hogy hogyan közelítjük meg, de a kutatások és az interjúk és fókuszcsoportok eredményeiből én azt állítom, hogy az MM program valóban sikeres. Ahhoz, hogy a program több embert érdekeljen és jobban érje el a célközönségét, célszerű a melegség témának a vegyítése más kisebbségi csoportokkal: például beszélni olyan melegokról, akik fogyatékosok vagy romák, és keresni az összefüggéseket vagy különbségeket a kisebbségi csoportok között, ami

szintén arra mutat rá, hogy nem érdemlik meg a kirekesztést, mert ugyanolyan emberek, mint bárki más és vannak jogaik.

Az eredményeimből egyértelművé vált az, hogy a fiatalok, a magas végzettségűek és a nagyvárosiak nagyobb fokú toleranciával mutatkoznak a melegekkel szemben. Így érthető is, hogy az elméleti részben felvázolt kutatásokból és a saját kutatásomból is az a megerősítés érkezett, hogy az MM program valóban a helyes csoporttal foglalkozik, hiszen a kisebb gyerekek még nem rendelkeznek berögzült előítéletekkel, és épp olyan korban vannak, mikor kezd kibontakozni a szexualitásuk. Ezért fontos, hogy beszéljenek a „másságról”. Ajánlott akár a téma a tantervekbe való bevezetése, de fontos, hogy az ott szereplő információ hiteles legyen, tehát ne sztereotípiákon alapuljon. Ahogyan a kutatásokból is láthattuk, az iskola egy nagyon gyakori helyszín a diszkriminációra, így fontos, hogy ezzel a témával komolyabban foglalkozzanak.

HIVATKOZÁSOK

1. Allen, L. (2007). Denying the sexual subject: schools' regulation of student sexuality. *British Educational Research Journal*. 33(2): 221–234.
2. Béres-Deák, Rita (2015): „Mit szólnak a szomszédok?” Azonos nemű párok családjai és a rejtőzködés dilemmája. *Társadalomtudományi szemle* 2015/1.
3. Hanzli, P. (2016): „A rendszerváltás előtt titokként kellett megélni”. Életinterjúk meleg férfiakkal a hatvanas-nyolcvanas évekről. *Korall*, Budapest. 17 (66).
4. Karsay, Dodó (2015): A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek iskolai tapasztalatai Magyarországon. Háttér Archívum és könyvtár.
5. Kis, K. (2010): Szexuális kisebbségek és oktatás. *Iskolakultúra* 2010/11, pp. 40-57.
6. Lányi, K. (2011): Homofóbia főiskolások körében és egy előítéletesség-csökkentő program hatásai. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest. 165-175.
7. McLean, Carl – William O'Connor (2003): Sexual Orientation Research Phase 2: The Future of LGBT Research – Perspectives of Community Organisations. Edinburgh: Scottish Executive Social Research.
8. Mészáros, Gy. (2011): Tanári szerepvállalás a homofóbia elleni küzdelemben: pedagógushallgatók és LMBT emberek értelmezései. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest. 175–188.
9. Nagy, S. (2013): A magyarországi LMBT történelem rövid összefoglalója. Háttér Archívum és könyvtár
10. Rédai, D. (2011): „...én az olyanokat értem meg, akik nem tehetnek róla”. Középiskolás heteroszexuális diákok diskurzusai a melegség kialakulásáról. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest. 140-151.
11. Rédai D. – Kövesi Gy. (2018): Még mindig tabu? LMBT személyek az iskolában. Labrisz Leszbikus Egyesület.
12. Renkin – Hadley Z. (2009): Homophobia and queer belonging in Hungary. *Focaal – European Journal of Anthropology*, 53 (1): 20-37.
13. Roffman (2003): Sexual Minorities: Discrimination, Challenges and Development in America. Routledge.
14. Solymár, I. (2002): Forradalmi lépések. A Melegség és megismerés című programról. *Fundamentum* (3–4):121-124.

15. Takács, I. (2011): A homofóbia nyomai a magyar közoktatásban – Egy szegedi vizsgálat tanulságai. In: Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest. 152-165.
16. Takács, J. (1998): Bevezetés a homoszexualizálás tudományába. *Replika*. 33–34. 203–212. p.
17. Takács, J. (2004): Homoszexualitás és társadalom. Új Mandátum, Budapest.
18. Tardos et al. (2013): Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének elemzése 2010-2013 között - fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT emberek. A diszkrimináció elleni küzdelem – a társadalmi szemléletformálás és hatósági munka erősítése. TÁMOP–5.5.5/08/1.
19. Takács J. – Mocsonaki L. – P. Tóth T. (2008): A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettsége Magyarországon. *Esély*. 19(3). 16–54. p.
20. Takács J. – Szalma I. (2019): Democracy deficit and homophobic divergence in 21st century Europe. *Gender, Place & Culture* (Volume 27), 4.
21. Takács J. – Szalma I. (2011): Homophobia and same-sex partnership legislation in Europe. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*. 30(5). 356–378. p.

Internetes források

1. European Commission (2019): Summary: Discrimination in the European Union (Special Barometer 493). European Union. URL: <https://ec.europa.eu/comfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/yearFrom/2008/yearTo/2020/surveyKy/2251> (Utolsó letöltés: 2020.04.15).
2. Dull, Sz. (2019): Kövér: A normális homoszexuális nem tartja magát egyenrangúnak. Index.hu. URL: https://index.hu/belfold/2019/05/15/kover_laszlo_forum_normalis_homoszexualisok_pedofilia/ (Utolsó letöltés: 2020. 04.17)
3. Vaskor, M. (2019): Addig nem iszik Coca-Colát a fideszes képviselő, míg nem távolítják el a melegbarát plakátjaikat. 24.hu. URL: <https://24.hu/belfold/2019/08/04/coca-cola-melegbarat-plakat-metro-boldog-istvan-fidesz-bojkott/> (Utolsó letöltés: 2020.04.17)

MELLÉKLETEK

Interjú a „Háttér Társaság” munkatársával

Bevezetés

1. Mikor és hol születted?
2. Mi a legmagasabb végzettséged?
3. Mi a pontos feladatod a Háttér Társaságon belül?

MM program

4. Mikor és mennyi ideig dolgoztál az MM programban?
5. Miért kezdted el ott dolgozni?
6. Milyen szerepeket töltöttél be a programon belül?
7. Tapasztalataid alapján milyen nehézségekkel kellett szembesülnie a programnak? Ezek milyen okokból alakultak ki? (ha nem jön szóba, rákérdeznél: célközönség elérése, szervezet belső működéséből fakadó nehézségek)
8. Mik ezeknek a nehézségeknek a gyökere?
9. Ez összefügg a szervezet működésével vagy kifejezetten külső negatív hatásokkal (kormány, társadalom) magyarázható?
10. ha külső hatásokkal függ össze, akkor hogyan lehetne ezeken változtatni?
11. Mikor óratartó voltál, hangzottak-e el valaha negatív megjegyzések a foglalkozások során? Hogyan szoktátok ezt kezelni? (mondjon egy példát)
12. Megítélésed alapján mennyire jól működő az MM program? Miért?
13. Hogyan látod a programot 10-15 év múlva? Szerinted van-e esély arra, hogy más magyarországi városokban induljon el, vagy akár külföldön?

Háttér Társaság

14. Mikor alakult a Háttér Társaság?
15. Milyen célból?
16. Hogyan tudtátok elérni a célközönséget?
17. Voltak-e a Háttér Társaságnak mint szervezetnek kezdeményezői a melegség fogalmának és annak megismerésének az oktatási rendszerbe való beiktatása?
18. Ha igen, mik voltak azok?
19. Ha nem, szóba került-e már/szükségesnek tartjátok/kinek a feladata ezt beiktatni?

Személyes kérdések

20. Neked, személy szerint mit jelent az MM program, illetve a Háttér Társaság? Miért kezdted el csinálni? Mit szimbolizál?
21. Amikor te jártál iskolába/egyetemre, akkor voltak ilyen MM program jellegű foglalkozások vagy szóba került valaha a melegség témája?
22. ha igen, akkor milyen kontextusban? hogyan érintett ez?
23. ha nem, akkor hiányoltad, szükségesnek érezted, hogy legyen?
24. Hogyan látod most a magyar LGBTQ közösség helyzetét? Mennyire ítélik el/támogatják a melegeket? Mennyivel másabb a helyzet, mint korábban? (akár saját tapasztalat, akár irodalmak, sztorik alapján)
25. Miben más? Melyek azok a területek, ahol jelentősen fejlődött a helyzet, és hol még nem érzékelhető az előrelépés az elfogadásban?
26. Ennek függvényében te mennyire érzed veszélyeztetve az életed, akár a munkahelyed, vagy a személyes biztonság szempontjából?
27. A társadalmi elfogadástól/elítéléstől függetlenül te szükségesnek tartod a szexuális orientációd és/vagy nemi identitásod nyílt felvállalását? Miért?
28. Szerinted miért vannak homofókok Magyarországon? Ez mivel függ össze?
29. Szerinted az MM program terjesztésével vagy ehhez hasonló programok megalakulásával el lehet érni azt, hogy a magyar társadalom tagjainak, beleértve a magyar kormányt is, változzon a véleménye a melegségről, így a homofóbia mértéke is csökkenne? (ha nem, akkor mi szükséges ehhez/megvalósítható-e egyáltalán?)
30. Szerinted milyen szerepe van az oktatásnak a homofóbia csökkentésében/növekedésében? Inkább növeli vagy csökkenti? Miért?
31. Kell-e és lehet-e ezen változtatni? Hogyan?

Interjú a „Melegség és megismerés” program munkatársával (óratartó)

Bevezetés

1. Mikor és hol születted?
2. Mi a legmagasabb végzettséged?

3. Mi a pontos feladatod az MM szervezeten belül? Volt-e más szereped korábban vagy lesz-e a jövőben?

MM program és óratarítás

4. Honnan hallottál az MM programról?
5. Miért kezdted bele?
6. Hogyan nézett ki a „felvételi” (a képzés)? Mi következett utána?
7. Mióta vagy óratarító? És meddig tervezed folytatni?
8. Milyen részekből áll egy foglalkozás az iskolában/egyetemen/ahova éppen meghívják?
9. Mesélj az eddigi tapasztalataidról. (pozitív és negatív)
10. Mennyire jellemző az interakció a foglalkozás során? Szerinted ennek mi az oka?
11. Mik azok az általános, illetve a legnehezebb dolgok, amelyekkel nap mint nap meg kell küzdeni a szervezetnek a program működésének érdekében?
12. Szerinted mi ezeknek a nehézségeknek a gyökere?
13. Ez összefügg a szervezet működésével vagy kifejezetten külső negatív hatásokkal (kormány, társadalom) magyarázható?
14. ha külső hatásokkal függ össze, akkor hogyan lehetne ezeken változtatni?
15. Honnan gyűjtitek össze az anyagot, amit átadtok a közönségnek?
16. Szerinted hol lehet a leghatékonyabb az MM program: általános vagy középiskoláknál, egyetemekenél vagy cégeknél? Miért?
17. Mennyire tartod sikeresnek a programot? Kaptok-e visszajelzést az iskoláktól/egyetemektől, hogy lett-e valami változás?
18. Hogyan méritek a sikert? Milyen egy sikeresen megtartott foglalkozás?
19. Hogyan látod a programot 10-15 év múlva?

Személyes kérdések

20. Neked, személy szerint mit jelent a program? Miért kezdted el csinálni? Mit szimbolizál?
21. Amikor te jártál iskolába/egyetemre, akkor voltak ilyen jellegű foglalkozások vagy szóba került valaha a melegség témája?
22. ha igen, akkor milyen kontextusban? hogyan érintett ez?
23. ha nem, akkor hiányoltad, szükségesnek érezted, hogy legyen?
24. Hogyan látod most a magyar LGBTQ közösség helyzetét? Mennyire ítélik el/támogatják a melegeket? Mennyivel másabb a helyzet, mint korábban? (akár saját tapasztalat, akár irodalmak, sztorik alapján)
25. Miben más? Melyek azok a területek, ahol jelentősen fejlődött a helyzet, és hol még nem érzékelhető az előrelépés az elfogadásban?
26. Ennek függvényében te mennyire érzed veszélyeztetve az életed, akár a munkahelyed, vagy a személyes biztonság szempontjából?
27. A társadalmi elfogadástól/elítéléstől függetlenül te szükségesnek tartod a szexuális orientációd és/vagy nemi identitásod nyílt felvállalását? Miért?
28. Szerinted miért vannak homofóbok Magyarországon? Ez mivel függ össze?
29. Szerinted az MM program terjesztésével el lehet érni azt, hogy a magyar társadalom tagjainak, beleértve a magyar kormányt is, változzon a véleménye a melegségről, így a homofóbia mértéke is csökkenne? (ha nem, akkor mi szükséges ehhez/megvalósítható-e egyáltalán?)
30. Szerinted milyen szerepe van az oktatásnak a homofóbia csökkentésében/növekedésében (vegyük akár a középiskolákat akár az egyetemeket)? Inkább növeli vagy csökkenti? Miért?
31. Kell-e és lehet-e ezen változtatni? Hogyan?

Interjú a „Melegség és megismerés” program munkatársával

Bevezetés

1. Mikor és hol születted?
2. Mi a legmagasabb végzettséged?
3. Mi a pontos feladatod az MM szervezeten belül?

MM program megalapítása

4. Honnan jött az ötlet az MM program megalapításáról?
5. Hányan voltak alapítók, és hány ember segítségével kellett még ahhoz, hogy az ötlet megvalósuljon?
6. Mi volt a célközönség? Miért pont ők?
7. Hogyan tudtátok őket elérni?
8. Volt-e akadálya annak, hogy a program problémamentesen elinduljon? Ha igen, mi volt az?
9. Kik voltak a főbb partnerek/támogatók? Ti kerestétek fel, vagy ők titeket?

MM program felépítése

10. Hogyan épül fel a program vezetősége? Milyen szerepek vannak a szervezeten belül?
11. Milyen részekből áll egy foglalkozás az iskolában/egyetemen/ahova éppen meghívják?
12. Honnan gyűjtitek össze az anyagot, amit átadtok a közönségnek?

13. Mennyire jellemző az interakció az előadás során? Szerinted ennek mi az oka?
14. Hangzottak-e el valaha negatív megjegyzések az előadások során? Hogyan szoktátok ezt kezelni? (mondjon egy példát)
15. Mik azok az általános, illetve a legnehezebb dolgok, amelyekkel nap mint nap meg kell küzdeni a szervezetnek a program működésének érdekében?
16. Ezek közül mik azok, amelyek korábban is problémát okoztak, a program megállapításakor vagy előtte, és melyek azok, amelyek frissen bukkantak fel?
17. Szerinted mi ezeknek a nehézségeknek a gyökere?
18. Ez összefügg a szervezet működésével vagy kifejezetten külső negatív hatásokkal (kormány, társadalom) magyarázható?
19. ha külső hatásokkal függ össze, akkor hogyan lehetne ezeken változtatni?

MM program terjesztése

20. Hogyan szoktátok „toborozni” önkénteseket? Mi a feltétele annak, hogy valaki az legyen?
21. Hogyan promózzátok a programot? Milyen felületeken/eseményeken?
22. Szoktátok-e más eseményeket szervezni, ami a tanítási előadásoktól független?
23. Hogyan látod a programot 10-15 év múlva?
24. Eddig milyen városokban voltak Magyarországon belül és hova terveztek még menni? Tervben van-e a program terjesztése más európai országokba? Miért?

Személyes kérdések

25. Neked, személy szerint mit jelent a program? Miért kezdted el csinálni? Mit szimbolizál?
26. Amikor te jártál iskolába/egyetemre, akkor voltak ilyen jellegű foglalkozások vagy szóba került valaha a melegség témája?
27. ha igen, akkor milyen kontextusban? hogyan érintett ez?
28. ha nem, akkor hiányoltad, szükségesnek érezted, hogy legyen?
29. Hogyan látod most a magyar LMBTQ közösség helyzetét? Mennyire ítélik el/támogatják a melegeket? Mennyivel másabb a helyzet, mint korábban? (akár saját tapasztalat, akár irodalmak, sztorik alapján)
30. Miben más? Melyek azok a területek, ahol jelentősen fejlődött a helyzet, és hol még nem érzékelhető az előrelépés az elfogadásban?
31. Ennek függvényében te mennyire érzed veszélyeztetve az életed, akár a munkahelyed, vagy a személyes biztonság szempontjából?
32. A társadalmi elfogadástól/elítéléstől függetlenül te szükségesnek tartod a szexuális orientációd és/vagy nemi identitásod nyílt felvállalását? Miért?
33. Szerinted miért vannak homofóbia Magyarországon? Ez mivel függ össze?
34. Szerinted az MM program terjesztésével el lehet érni azt, hogy a magyar társadalom tagjainak, beleértve a magyar kormányt is, változzon a véleménye a melegségről, így a homofóbia mértéke is csökkenne? (ha nem, akkor mi szükséges ehhez/megvalósítható-e egyáltalán?)
35. Szerinted milyen szerepe van az oktatásnak a homofóbia csökkentésében/növekedésében? Inkább növeli vagy csökkenti? Miért?
36. Kell-e és lehet-e ezen változtatni? Hogyan?

Interjú egyetemi tanárral, aki a „Melegség és megismerés” programot hívta meg

Bevezetés

1. Mikor és hol született?
2. Mi a legmagasabb végzettsége?
3. Hol dolgozik jelenleg?

MM program

4. Honnan hallott az MM programról?
5. Mit tud a programról?
6. Miért döntött úgy, hogy meghívja a programot a középiskolába?
7. Milyen reakciót volt a diákok felől, mikor megtudták, hogy jön a program?
8. Melyik órán volt megtartva a foglalkozás?
9. Milyen benyomása volt Önnek, illetve a diákoknak?
10. Melyik része volt a legérdekesebb/leghatásosabb/legjobb?
11. Többször hívta meg a programot? Miért?
12. Szerinte hol lehet a leghatékonyabb az MM program: általános vagy középiskoláknál, egyetemekenél vagy cégeknél? Miért?

Oktatás szerepe

13. Szerinte az MM program terjesztésével el lehet érni azt, hogy a magyar társadalom tagjainak, beleértve a magyar kormányt is, változzon a véleménye a melegségről, így a homofóbia mértéke is csökkenne? (ha nem, akkor mi szükséges ehhez/megvalósítható-e egyáltalán?)

14. Szerinte milyen szerepe van az oktatásnak a homofóbia csökkentésében/növekedésében (vegyük akár a középiskolákat akár az egyetemeket)? Inkább növeli vagy csökkenti? Miért?
15. Kell-e és lehet-e ezen változtatni? Hogyan?
16. Mit tehet a közoktatás a homofóbia csökkentése érdekében? (diákszervezetek, MM program?)

Személyes kérdések

17. Önnek, személy szerint mit jelent az MM program? Mit szimbolizál?
18. Amikor Ön jártál iskolába/egyetemre, akkor voltak ilyen jellegű foglalkozások vagy szóba került valaha a melegség témája?
19. ha igen, akkor milyen kontextusban?
20. ha nem, akkor hiányolt, szükségesnek érezte, hogy megismerje, hogy kik is a melegek?
21. Hogyan látja most a magyar LMBTQ közösség helyzetét? Mennyire ítélik el/támogatják a melegeket? Mennyivel másabb a helyzet, mint korábban? (akár saját tapasztalat, akár irodalmak, sztorik alapján)
22. Miben más? Melyek azok a területek, ahol jelentősen fejlődött a helyzet, és hol még nem érzékelhető az előrelépés az elfogadásban?
23. Szerinte miért vannak homofóbok Magyarországon? Ez mivel függ össze?

Interjú egyetemi tanárral, aki a „Melegség és megismerés” programot hívta meg

Bevezetés

1. Mikor és hol születettél?
2. Mi a legmagasabb végzettséged?
3. Hol dolgozol jelenleg?

MM program

4. Honnan hallottál az MM programról?
5. Mit tudsz a programról?
6. Miért döntöttél úgy, hogy meghívod a programot az egyetemre?
7. Milyen reakciót volt a hallgatóság felől, mikor megtudták, hogy jön a program?
8. Melyik órán volt megtartva a foglalkozás?
9. Milyen benyomásod volt neked, illetve a hallgatóságnak?
10. Melyik része volt a legérdekesebb/leghatásosabb/legjobb?
11. Többször hívtad meg a programot? Miért?
12. Szerinted hol lehet a leghatékonyabb az MM program: általános vagy középiskoláknál, egyetemekenél vagy cégeknél? Miért?

Oktatás szerepe

13. Szerinted az MM program terjesztésével el lehet érni azt, hogy a magyar társadalom tagjainak, beleértve a magyar kormányt is, változzon a véleménye a melegségről, így a homofóbia mértéke is csökkenne? (ha nem, akkor mi szükséges ehhez/megvalósítható-e egyáltalán?)
14. Szerinted milyen szerepe van az oktatásnak a homofóbia csökkentésében/növekedésében (vegyük akár a középiskolákat akár az egyetemeket)? Inkább növeli vagy csökkenti? Miért?
15. Kell-e és lehet-e ezen változtatni? Hogyan?
16. Mit tehet az egyetemi oktatás a homofóbia csökkentése érdekében? (diákszervezetek, MM program?)

Személyes kérdések

17. Neked, személy szerint mit jelent az MM program? Mit szimbolizál?
18. Amikor te jártál iskolába/egyetemre, akkor voltak ilyen jellegű foglalkozások vagy szóba került valaha a melegség témája?
19. ha igen, akkor milyen kontextusban?
20. ha nem, akkor hiányoltad, szükségesnek érezted, hogy megismerd, hogy kik is a melegek?
21. Hogyan látod most a magyar LMBTQ közösség helyzetét? Mennyire ítélik el/támogatják a melegeket? Mennyivel másabb a helyzet, mint korábban? (akár saját tapasztalat, akár irodalmak, sztorik alapján)
22. Miben más? Melyek azok a területek, ahol jelentősen fejlődött a helyzet, és hol még nem érzékelhető az előrelépés az elfogadásban?
23. Szerinted miért vannak homofóbok Magyarországon? Ez mivel függ össze?

Interjú az „LGBTK” diákszervezet alapítójával

Bevezetés

1. Mikor és hol születettél?
2. Mi a legmagasabb végzettséged?
3. Hol dolgozol/tanulsz jelenleg?

A diákszervezet megalapítása

4. Honnan jött az ötlet az LGBTK megalapításáról? És mikor alakult meg?
5. Hányan voltak alapítók, és hány ember segítségével kellett még ahhoz, hogy az ötlet megvalósuljon?

6. Mi volt a célközönség? Miért pont ők?
7. Hogyan tudtátok őket elérni?
8. Volt-e akadálya annak, hogy a program problémamentesen elinduljon? Ha igen, mi volt az?
9. Kik voltak a főbb partnerek/támogatók? Ti kerestétek fel, vagy ők titeket?

LGBTK felépítése, működése

10. Ki/Kik szervezik a programokat?
11. Milyen jellegű programokat szerveztek?
12. Hány ember szokott eljönni? Ez miért van/mitől függ?
13. Mik azok az általános, illetve a legnehezebb dolgok, amelyekkel nap mint nap meg kell küzdeni a szervezetnek a működésének érdekében?
14. Ezek közül mik azok, amelyek korábban is problémát okoztak, a program megállapításakor vagy előtte, és melyek azok, amelyek frissen bukkantak fel?
15. Szerinted mi ezeknek a nehézségeknek a gyökere? És lehet-e ezen változtatni?

LGBTK terjesztése

16. Hogyan promózzátok a programot? Milyen felületeken/eseményeken?
17. A szervezet ma is működik? Van biztos jövője? Hol látod 10-15 év múlva?
18. Tudsz-e hasonló diákszervezetekről más egyetemeken? CEU, Tatk lmbtk, bme melegek

MM program

19. Ismered a programot? Mit tudsz róla? (ha nem tud, akkor röviden ismertetem)
20. Mennyire tartod fontosnak?
21. Te részt vennél a programban? (Akár résztvevőként, akár önkéntesként) Miért?
22. Szerinted az MM program terjesztésével el lehet érni azt, hogy a magyar társadalom tagjainak, beleértve a magyar kormányt is, változzon a véleménye a melegségről, így a homofóbia mértéke is csökkenne? (ha nem, akkor mi szükséges ehhez/megvalósítható-e egyáltalán?)

Személyes kérdések

23. Neked, személy szerint mit jelent az LGBTK? Miért kezdted el csinálni? Mit szimbolizál?
24. Amikor te jártál iskolába/egyetemre, akkor voltak ilyen jellegű foglalkozások vagy szóba került valaha a melegség témája?
25. ha igen, akkor milyen kontextusban? hogyan érintett ez?
26. ha nem, akkor hiányoltad, szükségesnek érezted, hogy legyen?
27. Hogyan látod most a magyar LMBTQ közösség helyzetét? Mennyire ítélik el/támogatják a melegeket? Mennyivel másabb a helyzet, mint korábban? (akár saját tapasztalat, akár irodalmak, sztorik alapján)
28. Miben más? Melyek azok a területek, ahol jelentősen fejlődött a helyzet, és hol még nem érzékelhető az előrelépés az elfogadásban?
29. Ennek függvényében te mennyire érzed veszélyeztetve az életed, akár a munkahelyed, vagy a személyes biztonság szempontjából?
30. A társadalmi elfogadástól/éltéléstől függetlenül te szükségesnek tartod a szexuális orientációd és/vagy nemi identitásod nyílt felvállalását? Miért?
31. Szerinted miért vannak homofóbia Magyarországon? Ez mivel függ össze?
32. Szerinted milyen szerepe van az oktatásnak a homofóbia csökkentésében/növekedésében? Inkább növeli vagy csökkenti? Miért?
33. Kell-e és lehet-e ezen változtatni? Hogyan?

Fókuszcsoport LMBTQ egyetemistákkal

Sziasztok! Köszönöm, hogy eljöttetek. Ezt a fókuszcsoportot azért szerveztem, hogy felmérjem, hogy ti mint LMBTQ egyetemisták hogyan élitek meg a mindennapjaitokat, mit gondoltok a felsőoktatás és a LMBTQ közösség kapcsolatáról, mennyit tudtok az oktatásba bevont, melegségről szóló anyagokról, és mennyire tartjátok ezeket szükségesnek. A véleményeiteket teljesen anonim módon fogom felhasználni a feldolgozás és az szakdolgozat írás során. Annyit osszatok meg, amennyi jólesik, senkinek sem kötelező megosztani nagyon személyes bántó élményeket (ha vannak), csak ha szeretné. De mindenkit arra kérem, hogy egy hatékony beszélgetés és egy barátságos légkör megteremtése érdekében, tiszteljük meg egymást azzal, hogy végig hallgatjuk más véleményét míg beszél és nem használunk sértő szavakat/megjegyzéseket.

Bevezetés

1. Első körben kérem mutatkozzatok be, és mondjátok el honnan jöttetek, hol tanultok és mit.
2. Tudjátok-e, hogy mi az a „homofóbia”? Milyen szó jut eszetekbe arról a fogalomról, hogy „homofóbia”? – bekiabálós asszociációs feladat.
3. Valaki szeretné bővebben kifejteni, hogy miért pont ez a szó?
4. Szerintetek milyen mértékben jellemző a homofóbia Magyarországon? Mondjatok példákat a homofób megnyilvánulásokra.
5. És ezt miért van így?

6. Véleményetek szerint ez elsősorban társadalmi probléma vagy politikai? (a kormány terjeszti vagy a társadalom mentalitásában ez így benne volt mindig?)
7. Mit kellene ahhoz tenni, hogy javuljon a helyzet az elfogadás terén?
8. Mi lehet ennek az oktatás szerepe?
9. Tehetne-e az egyetem valamit annak érdekében, hogy az LMBTQ fiatalok helyzete diszkriminációmentes legyen? Tudtok-e erre magyar/nemzetközi példát? Esetleg diákszervezet létrehozása segítené ebben?

Melegség és megismerés program

10. Ismeritek-e ezt a programot? Ki mit tud róla?
11. Itt meghallgatom a véleményeket, utána mondok pár statisztikát, érdekességet, megosztom a program főbb céljait, sikereit, röviden mesélek róla, mi a célközönsége.
12. Mennyire tartjátok ezt érdekesnek?
13. Ti részt vennétek ebben a programban? Mint hallgató, vagy mint önkéntes? Miért?
14. Szerintetek van-e igény arra, hogy ehhez hasonló programok létezzenek? Mennyire hasznosnak találjátok?
15. Láttuk, hogy 20 év alatt sokat fejlődött és sok iskolát/egyetemet/céget ért el az MM program. Szerintetek ezek alapján lehet-e számítani tényleges nagyobb változásokra elfogadás terén az országban? Ha nem, akkor mivel lehetne/megvalósítható egyáltalán?

Személyesebb kérdések

16. Ti hogyan éltétek meg a melegségeket sulis korotokban? Bántottak? Nem bújtatok elő? Felvállaltatok? Mikor vállaltatok fel? Milyen mértékben és hol?
17. Ez milyen nehézségekkel járt a személyiségetek kialakulásában? Megzavarta-e bármiben is az egyéni fejlődésüket, a jövővel kapcsolatos terveiket? (zárkózottabb, sebezhetőbb lettetek, önbizalomhiány, düh, szorongás).
18. Ha voltak nehézségek és blokkok, ezeket sikerült feloldani felnőtt korotokra? Mi segített/segíthet ebben?
19. Felnőtt fiatal egyetemistaként mennyire aktívan vesztek részt a budapesti LMBTQ közegek felkeresésében? Mennyire tartotok erre igényt?
 - ha aktív vagy ilyen téren, akkor milyen módon szoktál utánanézni? Milyen szervezeteket/bulikat/közösségeket ismersz? Mennyire vagy megelégedett ezekkel? Milyen gyakran jársz ilyen eseményekre?
 - ha nem, akkor miért nem tartod szükségesnek? vagy csak nem tudod hol lehet ilyeneket találni?
20. Hogyan vélekedtek a budapesti LMBTQ közösségről? Sokan vagy kevesen vannak? Mennyire láthatók? Mennyire vállalják fel magukat? Ez miért van így?

Fókuszcsoport NEM LMBTQ egyetemistákkal

Sziasztok! Köszönöm, hogy eljöttetek. Ezt a fókuszcsoportot azért szerveztem, hogy felmérjem, hogy ti mint nem LMBTQ egyetemisták mit gondoltok a felsőoktatás és a LMBTQ közösség kapcsolatáról, mennyit tudtok az oktatásba bevont, melegségről szóló anyagokról, és mennyire tartjátok ezeket szükségesnek. A véleményeitek teljesen anonim módon fogom felhasználni a feldolgozás és az szakdolgozat írás során. Annyit osszatok meg, amennyi jólesik, amennyit szükségesnek tartotok. De mindenkit arra kérem, hogy egy hatékony beszélgetés és egy barátságos légkör megteremtése érdekében, tiszteljük meg egymást azzal, hogy végig hallgatjuk más véleményét míg beszél és nem használunk sértő szavakat/megjegyzéseket.

Bevezetés

1. Első körben kérem mutatkozzatok be, és mondjátok el honnan jöttetek, hol tanultok és mit.
2. Tudjátok-e mi az a „homofóbia”? Milyen szó jut eszetekbe arról a fogalomról, hogy „homofóbia”? – bekiabálós asszociációs feladat.
3. Valaki szeretné bővebben kifejteni, hogy miért pont ez a szó?
4. Szerintetek milyen mértékben jellemző a homofóbia Magyarországon? És ez miért van? Mondjatok példákat a homofób megnyilvánulásokra.
5. Véleményetek szerint ez elsősorban társadalmi probléma vagy politikai? (a kormány terjeszti vagy a társadalom mentalitásában ez így benne volt mindig?)
6. Mit kellene ahhoz tenni, hogy javuljon a helyzet az elfogadás terén?
7. Mi lehet ennek az oktatás szerepe?
8. Tehetne-e az egyetem valamit annak érdekében, hogy az LMBTQ fiatalok helyzete diszkriminációmentes legyen? Tudtok-e erre magyar/nemzetközi példát? Esetleg diákszervezet létrehozása segítené ebben?

Melegség és megismerés program

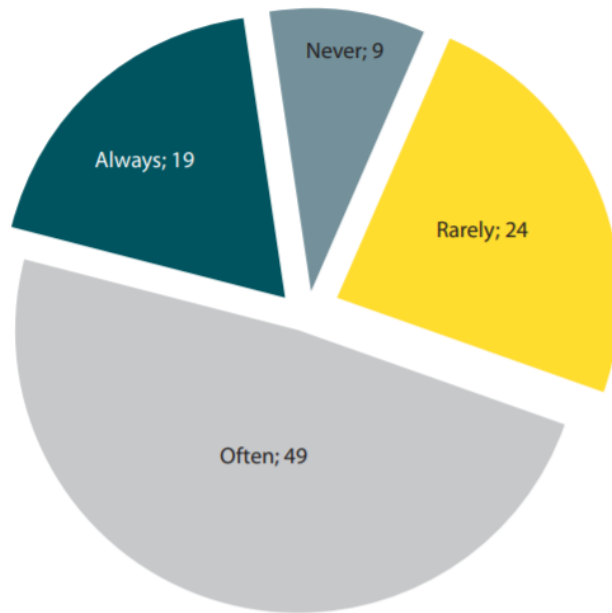
9. Ismeritek-e ezt a programot? Ki mit tud róla?
10. Itt meghallgatom a véleményeket, utána mondok pár statisztikát, érdekességet, megosztom a program főbb céljait, sikereit, röviden mesélek róla, mi a célközönsége.
11. Mennyire tartjátok ezt érdekesnek?
12. Ti részt vennétek ebben a programban? Mint hallgató, vagy mint önkéntes? Miért?
13. Szerintetek van-e igény arra, hogy ehhez hasonló programok létezzenek? Mennyire hasznosnak találjátok?
14. Láttuk, hogy 20 év alatt sokat fejlődött és sok iskolát/egyetemet/céget ért el az MM program. Szerintetek ezek alapján lehet-e számítani tényleges nagyobb változásokra elfogadás terén az országban? Ha nem, akkor mivel lehetne/megvalósítható egyáltalán?

Személyesebb kérdések

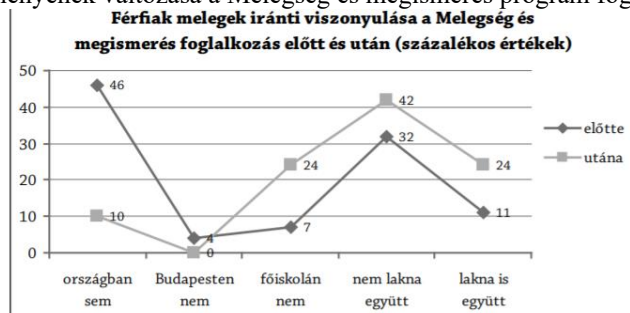
15. Voltak-e a környezetetekben (iskolában/egyetemen) LMBTQ személyek? Vagy esetleg sejtettétek, hogy az lehet? Miből sejtettétek?
16. Változna-e a hozzáállásod, hogyha megtudnád, hogy az ismerősöd meleg?
17. Hogyan viszonyultatok hozzá(juk) ti, illetve az osztály/szaktársak? Semlegesen/piszkálták/barátkoztak vele? És ennek mi lehetett az oka? (ha piszkálták, akkor mivel magyarázták, ki kezdeményezte, a tanárok hogyan kezelték; ha jól bántak vele, akkor ez vajon miért nem okozott gondot). Mondjanak példákat.
18. Ha volt bántalmazás/sértő megjegyzések a meleg osztálytárs felé, akkor ezeket mennyire alapozták a sztereotípiákra? És ti mennyire láttátok a tényleges viselkedése és az elterjedt sztereotípiák közötti összefüggést?
19. Ha látjátok, hogy valaki piszkálja a meleg társatokat a melegsége miatt, akkor képesek lennétek kiállni mellette, mint pl. egy heteró legjobb barátotokért kiállnátok? És ha nem az ismerősötek lenne, hanem csak az utcán egy kellemetlen helyzetnek lennétek szemtanúi? Miért?
20. Hogyan vélekedtek a budapesti LMBTQ közösségről? Sokan vagy kevesen vannak? Mennyire láthatók? Mennyire vállalják fel magukat? Ez miért van így?

Táblázat 1. Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) kutatása (2013). 17 EU-s tagállam LGBT polgárainak tapasztalatai az iskolában

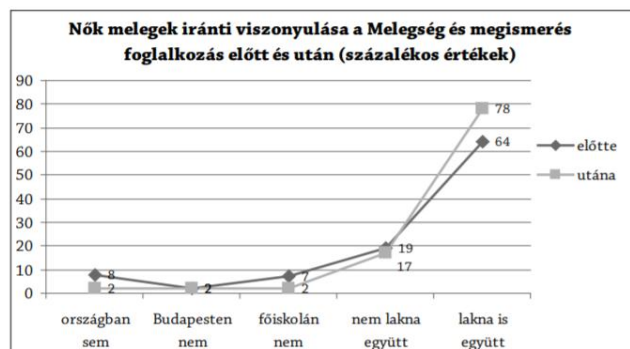
Figure 4: Respondents who had heard negative comments or seen negative conduct because a schoolmate was perceived to be LGBT during their schooling before the age of 18 (%)

Táblázat 2. Lányi Katalin (2010) hatáselemzése a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi és Vendéglátóipari Karán (BGF KVIK) tanuló hallgatókkal. A hallgatók homoszexualitásról alkotott véleményének változása a Melegség és megismerés program foglalkozása előtt és után.

3. ábra. Férfiak meleg iránti viszonyulása a Melegség és megismerés foglalkozás előtt és után (százalékos értékek)

Táblázat 3. Egyenlő Bánásmód kutatási jelentése (2019). 2010-2019 közötti változások felmérése a személyes érintettségben és nehézségek tapasztalásában a hátrány vagy másoktól való különbözés függvényében

SZEMÉLYES ÉRINTETTSÉG I., 2010-2019 (%)

A mindennapi életben okoznak-e Önnek nehézséget a következő jellemzők?
(az 'igen' válaszok százalékos aránya)

